

8
54

IX 115

oo

III.

na

4330

**COMPENDIUM
PHYSICÆ,**

In quo

Ex fontibus Aristotelis,
aliorumque probatorum Aucto-
rum scriptis præcepta unâ cum regu-
lis & quæstionibus, in usum Ty-
ronum, nervosè tra-
duntur

à

**M. ANDREA PRUCK-
NERO** Coburg. Franc. Eccles.
Suinfurt. Archi-Diac. & Gymn.
Prof. P.

Sumptibus **MATTHÆI BIRCKNERI**
Bibliop. Jenens. & Helmstadiens.

ARNSTADIÆ

CASPARI FREYSCHMIDII,
Anno Epochæ Christianæ 1662.

3

COMPTON

THE

Ex libris

of the

Library

of the

University

of

Cambridge

1850

1850

1850

1850

1850

VIR

*Magnifice, nobilissime, con-
sultissime*

DN. TOBIA Delhafen à
Schelubach/ J. U. Doctor Eximie,
prepotentis Senatus Norici, aliorum-
q; Imper. Roman. Statuum quorun-
dam Consiliarie intime, & c. Patro-
ne magne: Cur foetum hunc amplis-
simo nomini tuo altera vice consecra-
re voluerim, tuum in me meritum
ambas vellicat auriculas. Enim ve-
rò Compendium Logicae nobilissimo
Noricorū Senatui jam pridem à me a-
tenuitate dicatum, me rogante, lu-
bentissimè obtulisti, redditis ad me
literis, brevibus quidem sed insper-
sis undiq; sale suavitatis & amoris
in me tui, muneribusque confertis.
Certè hoc, quicquid & beneficii,

PRÆFATIO.

(magnum autem est) ego perpetuam
colam & recolam memoriâ. Jam be-
neficio beneficium, queso, Evergeta
honoratissime, superadde, & levi-
dense hoc munusculum, à mea exilio-
tate profectum, serenâ fronte iterum
iterumque suspice, nec tam donum,
quàm amoris suum donantis cor ad-
spice, me verò benevolentis aurâ ul-
teriùs adspira. Vale cum novissima
domo quàm diutissimè; id quod à di-
vina clementia devotis contendo
precibus. Dabam Suisfurti è Museo
meo, calend. Septemb, A. C. 1652.

Nobilissimæ Magnificentiae Turæ,
quamdiu vixero,

Observantissimus cultor

M. ANDREAS Prückner,

COM-

COMPENDII PHYSICÆ,

PROLOGUS

De PHYSICES Definitione &
divisione.

I. PRÆCEPTA.

H φυσική ἐστὶν ἐπιστήμη περὶ τῆς τοῦ
αὐτῆς οὐσίας, ἐν ἣ ἡ δόχη τῆς κινή-
σεως καὶ στάσεως ἐν αὐτῇ. *Physica est sci-
entia eiusmodi substantia, qua motus & status
principium in se ipsa habet, Arist. 1. 3.
Metaph. c. 1. Seu: Physica est scientia corpo-
ris naturalis, quatenus est naturale.*

§. 1. *Physica nomen suum habet ἀπὸ
τῆς φύσεως, ἀ natura cuius est indaga-
trix. Unde Cicero Physiologiam vocat
lib. 1. de Natur. Deor. quasi de Natura
sermonem, quod de reb9 naturalib9 dis-
serat. Dicitur etiā Philosophia naturalis.*

Compend. Phys. prolog.

§. 2. *Physica* sumitur dupliciter: (1.) *generatim* apud *Stoicos* pro *tota Philosophia theoretica*: (2.) *speciatim* apud *Peripateticos* pro *scientia rerum naturalium*. Prior significatio *impropria* est, posterior *propria* & hujus loci.

§. 3. In definitione genus est *scientia contemplativa*, ut quæ de *Physica*, *Metaphysica*, &c. ceu pluribus specie differentibus in quid prædicari apta est. Differentia desumitur à *subiecto adæquato* quod est *corpus naturale*, quatenus *naturale*, h. e. corpus ex materia & forma compositum, quod motus & quietis principium in se continet. Materiale est *corpus naturale*, formale autem, *quatenus naturale*.

II. *Partes Physica* duæ sunt: una *generalis*, altera *specialis*.

§. 1. *Pars generalis* est, quæ agit in *comuni* de corpore naturali, ejusque *comunibus* principiis, & *comunibus* affectionibus; absolvitur verò ab *Aristotele* octo libris de *Physica* *Auscultatione*.

§. 2.

§. 2. Pars specialis est, quæ agit de corporis naturalis speciebus, absoluiturq; ab eodẽ cæteris libris Physicis.

II. REGULÆ.

I. *Rerum naturalium* (secundum esse universale) datur perfecta (in suo genere) scientia.

Nam (1.) res naturales sunt quidem variabiles, secundum quod sunt in determinato supposito; non tamen secundum esse universale, Albert. circ. init. lib. Phys. (2.) Sanè Physicus non potest res naturales omnibus numeris absoluta cognitione adsequi, perfectè tamen cognoscit, in genere Physico: Si quidẽ intelligit materiam & formã, atq; omnia prædicata, quæ in suo conceptu materiam includunt. Conimbr. Procem. in Phys. Arist. quæst. 2. art. 4. resp. ad 2. obj. col. 14.

II. *Quicquid verum est in Physica, id nullibi falsum.*

Quandoquidem inter verum & verum

rum non est pugna. E. G. axioma hoc
Physicū, *Ex nihilo nihil fit*, de *Physica ge-
neratione* acceptum, etiā in ipsa Theo-
logia verum manet. Cōtule Artif. disp
part. 2. tract. 1. c. 1. reg. 3. p. 16. seqq.

III. QVÆSTIONES.

I. Annon *Physica*, quia excitat vo-
luntatem nostram ad amorem causa pri-
mæ, scientia est practica.

R. Negamus id sequi: *Physica* non vo-
luntatem nostram ad amorem DEi
excitat, non directe & per se, sed indirecte
& quasi per accidens, ostendendo
pulchritudinem objecti, cuius naturā
contemplatur quod etiam facit *Me-
taphysica*, de qua dubitari non potest,
quòd sit scientia speculativa, *Ruv.*
procem. in lib. *Phys.* Arist. p. 3.

II. Utrum modus considerendi,
quatenus naturale, quia æqualis est rei
consideratæ, corpori naturali, eam in
ipsam non contrahit?

R. Non necesse est, modum conside-

vans

randi, restringere rem consideratam, ut est res, cum sic æquales sint; Sed ut est considerabilis. Modus n. considerandi determinat, quòd in Physicis tantum consideretur corpus naturale, quatenus est naturale, Zabar. lib. de Natural. scient. constitut. c. 3.

PARTIS GENERALIS.

CAP. I.

De Corpore naturali & natura.

I. PRÆCEPTA.

I. Corpus naturale est substantia, in qua natura per se inest, Arist. lib. 2. Phys. c. 1. text. 4.

§. 1. **N**otanter additur, per se: nam & in corpore artificiali inest natura, v. g. in lectica; at non per se, sed per accidens, quatenus constat ex aliquo corpore naturali, ut ex ligno, D. Schal. in Instit. Phys. libr. 1. Sect. 1. c. 2, theor. 3.

§. 2. Id ipsum Arist. 1. 5. Metaphys. c. 1, ita enucleat: τὸ σῶμα φυσικόν ἐ-

§ Compend. Phys. par. gener. c. 2.

ἢ ἡ τοιαύτη οὐσία, ἐν ἣ ἡ δέχη τῆς κινήσεως ἢ στάσεως. *Corpus naturale est talis substantia, in qua motus & quietis inest principium.*

§. 3. Etsi n. actu cœlum movetur, & terra quiescit; tamen cœlum in se habet potentiam, ut quiescat, & terra, ut moveatur. Unde consequens est, cœlum principii quietis, & terram principii motus participem esse.

II. ἢ φύσις ἔστιν δέχη τις ἢ αἰτία τῶν κινεῖσθαι ἢ ἡρεμεῖν, ἐν ᾧ ὑπάρχει πρῶτως καθ' αὐτὸ, καὶ μὴ κτ' συμβεβηκός. *Natura est principium quoddam & causa motus & quietis ejus, in quo inest primò per se, & non secundum accidens, Arist. lib. 1. Physic. c. 1. t. 3. ut materia & forma.*

§. 1. In hac definitione genus est, principium quoddam & causa motus atq; quietis, h. e. principium causale: principium quidem natura est, ratione ordinis quia est primum initium in re naturali, ut moveatur; causa verò, ratione effectus sc. & quietis, *Magir. in Physiol. lib. 1. c. 1. p. 12.*

§. 2.

§. 2. Differentia absolvitur tribus conditionibus, nempe (1.) *inesse primo*, i.e. ita inesse, ut alteri non prius insit: (2.) *per se*, h.e. ingredi definitionē rei. (3.) *non secundum accidens*, ad excludēda omnia, quæcunq; per accidens motus alicujus causa esse possunt.

II. REGULÆ.

I. *Corpus naturale* (in universali) est (per se) ortus & interitus expers. Sic n. semper eodem modo se habet, licet per accidens & in particulari, ortui & interitui sit obnoxium, ita non nascitur, nec moritur homo in universali sed hic homo in individuo.

II. Οὐδὲν ἢ φύσις ποιεῖ τὸ βίαιον.
Natura (per se & quantum ad eius intentionem) nihil facit frustra, Arist. 1. 4. de part. animal. c. 12. Nam frustra illud fieri dicitur, quod non habet finem, Scal. Exerc. 61. Sect. 1. *Natura* autem semper agit propter finem; quamvis per accidens, propter materia defectum, vel

alias ob causas, aliqua præter naturæ intentionem eveniant, cuiusmodi sunt oculi ad videndū inepti, Scheerbl. libr. Sent. exerc. 14. axiom. 9.

III. *QVÆSTIONES.*

I. *Annon Corpus mobile est subiectum Physicæ?*

R. *Javellus lib. 1. Metaphys. quæst. 9. p. 49. ait, mobilitatē accipi dupliciter. (1.) pro substantiali, principio motus, quomodo nihil aliud est quā natura, atq; sic est modus considerandi subiecti Physicæ. (2.) pro principio motus accidentario, quomodo est affectio corporis naturalis, atq; sic non est modus considerandi subiecti Physicæ, quia nulla affectio alicujus subiecti potest esse ejus modus considerandi.*

II. *Quomodo natura est principium motus & quietis, cū motus & quies sint contraria.*

R. *Non est inconveniens, ut unum idemq; sit principium contrariorū, sed*

sed non uno eodemq; tempore, verum
tum quando unum in alterius finem
ordinatur. Ita motus est causa, ut qui-
etem consequantur ea, quæ apta sunt
quiescere. Natura n. est principium
quietis, non violentæ, sed naturalis,
*Magis. Comment. in Physiol. lib. 1.
c. 2. p. 17. seqq.*

CAP. II.

*De communibus corporis naturalis
principiis.*

I. PRÆCEPTA.

*I. Principia corporis naturalis sunt
interna, vel externa.*

§. 1. **P** Principia interna Arist. libr. 1.
Physic. c. 5. t. 42. definit τὰς ἀρχὰς
χὰς, ἃς μήτε ἐξ ἀλλήλων εἶναι δεῖ, μήτε
ἐξ ἄλλων, καὶ ἐκ τούτων ἀπαντα. Prin-
cipia, quæ nec ex se invicem esse oportet,
nec ex aliis, sed omnia ex ipsis, ut mate-
ria, forma & privatio, quorum duo
priora sunt principia constitutionis,
tertium est transmutationis.

§. 2. Tres autē principiorum interno-
rum sunt proprietates: (1.) non esse ex se
invicē, h. e. unum non componi ex alte-
ro: (2.) non fieri ex aliis, i. e. non componi
ex aliis, tanquam ex partibus essentia-
libus: (3.) ex ipsis esse omnia, puta corpo-
ra naturalia.

§. 3. λέγω ὕλην τὸ πρῶτον ὑποκεί-
μενον ἐκάστῳ, ἐξ ἧς γίνεται ἢ συνπαρχόν-
τα, μὴ κτ' συμβεβηκός, εἴ τε φθείρε-
ται, εἰς τὸ ἀφίξει ἕχατον. Mate-
riam (primam) voco primum subjētū
unius cujusq;, è quo in existente fit aliquid
non secundum accidens, & si quid corruptum
puitur, in hoc id ultimò resolvitur, Arist. 1.
1. Phys. c. 9. t. 82.

§. 4. Generis locò ponitur subjētū,
quia formæ & generationis tale est.
In differentia dicitur (1.) primum, ob
materiam secundam, quæ se aliquid prius
habet, materiam sc. primam: (2.) u-
nius cujusq; rei, nimirum tam elementa-
rum, quàm mixtorum corporū. (3.) in-
existere nō secundum accidēs, propter pri-
va-

uationem, quæ ad rei generationē accidentaliter concurrat: Materia a. de rei cui inest, essentia est. (4.) in quo ultimò resolvitur, h. e. omnis corruptio necessariò tandem terminatur in materiam primam.

§. 5. Τὸ εἶδος ἐστὶν ὁ λόγος τῆς ἐκείνου (σώματος) ὁσίας. Forma est ratio essentia cuiuscunq; corporis naturalis, Arist. l. 2. de gen. & corr. c. 9. t. 51. h. e. Forma est principium, quod materia conjunctū, actu largitur essentiam rei naturali, ut anima hominis, forma lapidis &c.

§. 6. Στήρησις λέγεται, ἂν μὴ ἔχη τι τῶν πεφυκότων ἔχειν. Privatio dicitur, si res aliquid non habeat eorum, quæ apta sunt, ut habeantur, Arist. l. 5. Metaph. c. 22. t. 27. i. e. Privatio est absentia formæ, in subjecto cum aptitudine materie ad eam recipiendam. E. G. Ovum constat ex duobus principiis substantialibus, materia scilicet & formâ: in eodem etiâ est privatio, id est, carentia formæ, quæ est propria pulli, ita tamen, ut ovi
ma-

materia ad pulli formam recipiendā
habeat aptitudinem. Intelligitur *privatio physica*, i. e. *absentia formae futurae*.
Perer. l. 5. Phys. c. 23.

II. *Principia corporis naturalis externa*
sunt, *qua extra essentiam rei naturalis*
constant. Arist. l. 2. Phys. 3. text. 27.

§. 1. Horum alia sunt *per se*, ad quae
propriè sequitur eff. Et 9, ut *Efficiens &*
Finitis; alia *per accidens*, quibus ex acci-
dente effectus aliquis adjungitur, ut
Fortuna & Casus. Arist. hb 2. Phys. c. 5.

§. 2. ἄλλοιον τὸ ποιητικόν ὄντι, ὅθεν ἢ
δεχῆ τῆς μὲν βολῆς ἢ πρῶτη ἢ τῆς ἡρεμῆ-
σεως. *Causa efficiens est, unde mutatio-*
nis aut quietis primum est principium.
Arist. l. 2. Phys. c. 3. text. 19.

§. 3. Definitur hîc solùm *causa effici-*
ens, quae *Physica* est: causam enim effi-
cientē in sua *generalitate* definire, est
Metaphysici. Itaque Deus est causa
mutationis, quando creat aliquid,
creatio autem mutatio dici nequit.

§. 4. Genus omisium est principium

per

per se extrinsecum, Suar. disp. 17. Metaphys. sect. 1. In differentia ponitur (1.) vox unde, quā efficiens à materia distinguitur: de materia n. tanquam de causa interna, propriè non dicitur, quòd sit id, unde mutationis est principium, Suar. ibid. (2.) Primum motus aut quietis principium, quod intelligendum de ordine agendi realit: est n. efficiens id, unde est primum principium realiter mutationis; Finis autem omnium primò agit intentionaliter, Titelm. lib. 2. de Caus. c. 14.

§ 5. Cæterum de primario efficiente loquitur Philosophus, nempe de deo vel virtute cælesti; non de secundario vel organico, quod ipsa est natura, quæ propriè est tota illa potentia unicuique speciei à sui creatione indita à Deo, ad certos fines & actiones cuilibet speciei cōvenientes, Magir. Comment. Physiol. lib. 1. c. 2. p. 52. seqq.

§. 6. Τὸ τέλος ἔνεκα, τὸ ἔνεκα. Finis est, cuius gratiā aliquid fit, Arist. ibid ut
glo-

gloria Dei, hominis salus, & speciatim cuius rei naturalis propria functio. Ita homo ambulat, sanitatis gratiâ, avis gramina cõporteat, ut nidũ construat, &c.

§. 7. Η τύχη ὄσιν αἰτία καὶ συμβεβηκός, ἐν τοῖς καὶ περιαιρέσιν ἐνδεχομένοις γίνεσθαι μὴ ὡς ἀπλῶς, μηδὲ ὡς ὄπι τὸ πολὺ, τῶν ἐνεκα τῶν. *Fortuna est causa per accidens in iis, quæ cum electione fiunt, neq; simpliciter, neq; frequenter, finis alicujus gratiâ, Arist. l. 2. Phys. c. 5. t. 52. ut cum Thymon apud Lucianum, foderet agrum, invenit thesaurum. Item si quis in forum abeat, causâ emendi quippiam; & pecuniam à suo debitore accipiat; quam se accepturum non speraverat.*

§. 8. Ubi nota (1.) *Fortunam* comparatâ ad effectũ *intentum*, esse causam *per se*; comparatam verd ad effectum *non intentum*, esse causam *per accidens*. (2.) *Rebus inanimatis*, & quæ ex præelectione nō agunt, non competere *fortunam*, quia propriè non dicuntur *for-*

invenata vel infortunata, Arist. lib. 2.
Phys. c. 6. t. 59.

§. 9. Αυτόματόν ὄσιν αἰτία καὶ συμβε-
βηκός ἐν τοῖς ἄ καὶ περιάρεσιν ἐνδεχομέ-
νοις γίνεσθαι μή ὡς ἀπλῶς, μηδὲ ὡς
ἴπὶ τὸ πολὺ, τῶν ἐνεκα τῶ. *Casus est*
causa per accidens in eis, quae sine delibera-
tione fiunt, neq; simpliciter, neq; frequen-
ter, finis alicujus gratiâ, Arist. d. l. t. 49. &
57. ut si tripes deorsum cadens, sedens
fiat. Itē si speculum de mensa delapsum,
etiamsi vitreum fit, non tamen fran-
gatur. Similiter, si tegula in tecto so-
luta, suaq; gravitate decidens, cal-
vam prætereuntis pertundat.

§. 10. Vocabulum *Casus* accipitur
dupliciter: (1.) latè, prout comprehē-
dit *omnem causam per accidens, cum cujus*
effectu per se aliquid raro cōjungitur, sive
illa causa agat absq; præelectione, si-
ve cū præelectione, & ita fortuna etiã
est casus, Arist. lib. 2. Phys. c. 6. text. 57.
(2.) strictè prout significat *solam cau-*
sam per accidens, cum cujus absque
præ-

pra electione agentis effectu aliquid raro
conjungitur, atq; sic à fortuna condi-
stinguitur, *Stabl. in instit. Phys. l. i.*
sect. 1. c. 5.

II. REGULÆ.

I. *Forma (materialis) educitur è poten-
tia materia. Ut anima bovis è poten-
tia seminis bovini: immaterialis autē
forma, ut anima hominis, secus se ha-*
bet.

II. *Privatio est quædam negatio. Nō
pura, sed simul significat aptitudinem
in materia, quæ aptitudo facit, ut ma-
teria priori formæ depositâ, aliam
possit assumere.*

III. QUÆSTIONES.

I. *Quomodo corpus naturale fit ex
privatione, cū illo existente hæc
pereat.*

R. *Corpus naturale fit ex materia,
juncta formæ, tanquam ex parte; ex
privatione autem, tanquã ex termino.
Potest enim ex aliquo, tanquam ex-
ter-*

termino, fieri, ita ut pereat, dum res fit: quemadmodum ex ignorante, tanquam ex termino; fit sciens; ignorans a. non amplius est, quando fit sciens.

II. Cur in *Physica* agitur de causis per accidens, cum nulla scientia agat de eo, quod est per accidens?

R. *Physica* agit de causa per accidens in actu signato, quia ei docendum est, quid sit causa per accidens; non in actu exercitio, quoniam sic infinitæ sunt causæ per accidens.

CAPUT III.

DE

Communibus corporum naturalium affectionibus, motu, finito, loco, tempore.

I. PRÆCEPTA.

I. Ἡ κίνησις ἐστὶν ἐντελέχεια τῆς δυνάμεως ὄντος ἢ τοῦ ἴστων, *Motus est actus Entis in potentia, quatenus tale, Arist. 1.3. Physic. c. 1. t. 9. Ita movetur ignis, quando ascendit; lapis, cū projicitur in altum;*

tum; Sol, quando ab Ariete in Taurum progreditur, &c.

§.1. **M**otus hinc sumitur pro *quavis* mutatione, quâ dissimilitudo aliqua in corpore naturali oritur. Cæterum *motus* non est affectio corporis naturalis, sed *mobilitas*: neq; enim *ille*, sed *hec* cum corpore naturali per se recipitur.

§.2. In definitione generis locô ponitur *ἐντελέχεια*, quæ hinc est *actus imperfectus*, Arist. 1.3. Phys. c.2. t. 15. est enim *progressio de potentia in actum*. Motus igitur *actus* est, h. e. rem & subiectum, cui inest, è potestate in actum educit, actuq; esse facit. In differentia est (1.) vox *Entis* participialiter sumti, quod idem est ac *existens*; quia, ut aliquid moveatur, necesse est, ut existat. (2.) *In potentia*, quia, ut aliquid moveri possit, oportet id esse in potentia ad terminum, qui per motum acquiri debet: E. G. aqua potest calefieri, qui motus est, quia habet potentiã ad calorem
reci-

recipiendum. (3) Quatenus tale, h. e. quatenus potentiam habet motum recipiendi, Arist. 1. 3. Phys. c. 1. t. 9. In summa, *Motus est tendentia inter terminum à quo, & terminum ad quem.*

II. *Species motus populariter recensentur sex: Generatio, Corruptio, Augmentatio, Diminutio, Alteratio, Latio.*

§. 1. *Dico populariter: propriè n. saltem quatuor sunt; Generatio a. & corruptio inter species motus recensentur, quia sine motu esse non possunt.*

§. 2. *Ἡ γένεσις ἐστὶ μὲν ἑσθλή εἰς ὄν καὶ τοι ὅκ μὴ ὄν/⊙. Generatio est mutatio à non esse ad esse. Arist. 1. 5. Phys. c. 1. t. 4. ut cum ex fimo equi fiunt crabrones, qui antea non erant. Per esse autem & non esse intelligitur esse & non esse substantiale, Zabar. lib. 1. de Mater. prim. c. 2.*

§. 3. *Ἡ φθορά ἐστὶ τὸ μὴ ὄν καὶ τοι ἐξ ὄν/⊙. Corruptio est mutatio ab esse ad non esse. Arist. 1. 5. Phys. c. 1. text. 4. ut cum*
ver-

vermis resolvitur in caseum, tum enim vermis esse definit.

§. 4. Η αύξησις ἐστὶ τὸ ἐνυπάρχον τῷ μεγέθους ἰσίδοσις, Argumentatio est incrementis magnitudinis additamentum, Arist. l. 1. de gener. & corrupt. c. 5. t. 3. id est, Accretio est mutatio minoris quantitatis in maiorem, ut quod ad terminum a natura praefinitum; v. c. quando puer crescit.

§. 6. Ἀλλοίωσις ἔστιν, ὅταν ὑποκείμενον τὸ ὑποκειμένον αἰσθητὸν ὄν τῷ μὲν ἐπιπέδῳ ἐν τοῖς αὐτῶν πάθεσιν, ἢ ἐναντίοις ἴσιν, ἢ μετεξῆ. Alteratio est, quando eodem sensibili subiecto manente, mutatio fit in eius passionibus aut contrariis, aut mediis existentibus, Arist. lib. 1. de Gener. & corrupt. c. 4. text. 23. hoc est, alia qualitas acquiritur vel abjicitur; ut cum aqua, abjecto frigore, recipit calorem, cum ex molli corpore fit durum, &c.

§. 7. Φορὰ ἔστιν, ὅταν κτὶ τόπον ἢ ἡμετέροισι τῆς ἐναντίσεως Latia est, quando secundum locum fit mutatio contrarietas, Arist. lib. 1. de Gen. & corr. c. 4.

text.

text. 24. ita *cælum* movetur in circulo, ignis ascendit, &c.

§. 8. *Μοιῖ* opponitur *ἡρεμία*. *Quies* Arist. lib. 5. Phys. c. 6. text. 52. *ἡρεμίῃ λέγομεν, τὸ πεφυκὸς κινεῖσθαι μὴ κινῆσθαι, ὅτε πέφυκε, καὶ ὄχι ὡς. Quiescere* dicimus id, quod natura aptum est moveri, & non movetur, quando natura apta, & abi & quò *ραδίῳ*, Arist. 1. 6. Phys. c. 3. t. 30. i. e. *quies est privatio motus in subiecto, ad eum recipiendum idoneo. Sic lapis quiescit in terra, vel in superiori aeris parte; illic naturaliter, hic violenter.*

III. *Τὸ πεπερασμένον εἶναι ὅτι τὸ τέλος καὶ πέρας. Finitum est, cuius est aliquis finis & terminus, Arist. lib. 3. Phys. c. 6. text. 64.*

§. 1. Hoc est, cuius partes si accipias, tandem venis ad aliquem terminum, ut: homo, lapis, *cælum*, &c.

§. 2. *Finito* opponitur *ἄπειρον*, infinitum. *Ἄπειρον τὸ εἶναι ὅτι καὶ τὸ πᾶσιν λαμβάνειν, αἰεὶ λαβεῖν ἔξω εἶναι. Infinitum est id, cuius quantitas si quis*

B

accio.

accipiat, semper aliquid extra sumere poterit, Arist. d. l. t. 63. Sensus est, si in infinitum pars aliqua ejusdem quantitatis accipiatur, nunquam tamen ad finem perveniri. Ita magnitudo in infinitum dividi, & numero in infinitum additio fieri potest.

IV. ὁ τόπος ἐστὶν τὸ τῶν ἐπιπέδων ἀκίνητον πρῶτον. Locus est extremum corporis continentis immobile primum, Arist. lib. 4. Phys. c. 4. text. 42.

§. 1. Non ipse locus, sed localitas propriè est affectio corporis naturalis: neq; enim locus, sed localitas reciprocatur cum corpore naturali.

§. 2. In definitione genus est extremum; i. e. superficies: est enim extremum cujusvis corporis superficies. Differentiæ locò ponitur (1.) corpus continentens, (cujus superficies locus est:) non enim cujuslibet corporis superficies locus est, sed corporis continentis, ut superficies cœcava vasis respectu vini. (2.) Immobile, non quidem simpliciter, sed secundum quid,

quid, quia non movetur ad motum, quo tu moveris. (3.) *Primo* h. e. *immediate*: nam superficies corporis continentis *immediate* tangens locatum esse debet.

§. 3. *Loco* opponitur τὸ κενόν, *vacuum*: τὸ κενόν τόπον ἀνάγκη εἶναι, ὅτιν ἐστὶν ἄνευ σώματος. *Vacuum locum* necesse est esse, si sit, *privatum corpore*, Arist. lib. 4. Phys. c. 7, text. 60, i. e. *Vacuum est locus non repletus corpore, sed aptus repleti*, Ruv. in Phys. tr. de Vac. q. 1. n. 9. ut, si quis dolium nullo omnino repletum corpore sibi imaginaretur.

§. 4. *Vacuum* hinc non accipitur *improprie* pro *inani*; quale extra mundum imaginamur; sed *proprie*, pro *privatione corporis repleti cum respectu ad id replendum*.

§. 5. *Vacuum* dicitur *locus*, quoad *loci materiale*, quia est superficies, apta nata aliquod corpus continere; non verò quoad *loci formale*, quia actu nihil continet, cum tamen verus locus

aliquod corpus contineat, *Stabl.* in
Instit. Phys. libr. 1. Sect. 2. cap. 6. ad
theor. 1.

V. Ὁ χρόνος ἴσιν ἀριθμὸς κινήσεως
 καὶ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον. *Tempus est*
numerus motus secundum prius & posterius,
Arist. lib. 4, Phys. c. 11. text. 101.

§ 1. *Tempus* hic non sumitur lato
 pro *duratione*; sed strictè, pro *externa*
corporis naturalis affectione, contra locum
 distincta.

§. 2. Dicitur autem (1.) *numerus*
 non *numerus numerans*, sed *numerus*
numeratus. (2.) *Motus*, per quem *A.*
ristoteles speciatim intelligit *motum*
caeli, generatim *omnem mutationem*.
 (3.) *Secundum prius & posterius*, h. e.
præteritum & futurum, quæ partes
Temporis sunt, ipsum verò *Tempus*
 est *intervallum inter duos illos terminos*.
 Ita momentum illud, quò *litteras*
scribere cœpisti, & momentum il-
 lud, quò *illas absolvisti*, *scriptionem*
 q; *mediam cogita*, & *tempus* habet.

II. R. E.

II. REGULÆ.

I. *Omnis motus fit successivè.* Quia semper mora aliqua ad motum requiritur: ut non in momento Jenâ Lipsiam progredieris.

II. *Omne Ens (Physicè) finitum est (actu vel potentiâ) in loco & tempore (propriè dicto.)* Actus, v. g. tu qui hæc legis; potentiâ, ut cælum extimum, quippe quod actu à superficie alterius corporis non ambitur, Arist. I. 4. Phys. c. 3. t. 46. Spiritus verò cre. nus & Metaphysicè finitus, propriè, nec in loco est, nec in tempore.

III. QUÆSTIONES.

I. *Quomodo. Quies est privatio motus, cum tamen sit ejus perfectio?*

R. *Quies est privatio, ut est terminus à quo; perfectio verò, ut est terminus ad quem: Ut quies aquæ inesse frigido est terminus ad quē & perfectio frige-*

26 Compend. Phys. par. Spec. c. 1.

Etionis, *Sibal.* in Institut. Phys. lib. 1.
Sect. 2. c. 3.

II. *Utrum tempus est aeternum?*

R. Ita quidem *Socinus* in Praelect.
c. 8. p. 25. censet, sed falso: nam *tempus*
est cum successione aeternitas abs-
que successione. *D. Kester.* in Exam.
Phys Photin. sect. 1. princ. 8. p. 104.

¶ 114.

PARTIS SPECIALIS

CAPUT I.

DE

Mundo & Caelo.

I. PRÆCEPTA.

Κόσμος ὅστις οὐσίμια ἐξ ἕραν ἔχει καὶ γῆς
καὶ τῶν ἐν τῆτοις ἀεὶ ἐχομένων φύσε-
ων. *Mundus est compages à celo terraq; co-*
agmentata, aq; ex iis naturis, quae in terra
continentur, Aristot. I. de Mun. c. 2.

§. 1. *Mundus ille magnus per se in*
physicis non consideratur, quia est
Ens per aggregationem: consideratur
igitur per accidens.

§. 2.

§. 2. *Mundi motu* sunt omnia corpora naturalia, tum simplicia, ut cœlum & Elementa, tum mixta sive imperfectè, sive perfectè, Arist. lib. 1. de Cœl. c. 9. text. 93. *Forma* autem est ordo ille mirabilis, quo omnia corpora naturalia sapientissimè inter se connexa sunt ac distincta, sicut forma exercitijs est ordo. Mercenar. lib. 1. Dilucidat.

II. ὁ ἄρα νόστος σῶμα ἀπλῆν, ἐγκύκλιον, διαφανὸς, ὃ φύσις κινεῖται κύκλῳ αἰεὶ ἰσῶλῶς. Cœlum est corpus simpliciter sphericum, pellucidum, & in orbem mobile. Arist. l. 2. de cœl. c. 3 t. 17. & c. 6. t. 36.

§. 1. Cœlum hîc sumitur pro universa regione etherea, oppositâ Elementari, & aliàs æther appellatur ἀπὸ τοῦ αἰεὶ ἴσειν, à perpetuo cursu, Aristotele interprete.

§. 2. Dicitur (1.) *Corpus simplex*, quia non est mixtum: quo ipso cū Elementis convenit. (2.) *Sphericum*, quia est corpus capacissimum, cui debetur figura rotunda. (3.) *Pellucidum*, quia

ipse visus in cœlo lucem contempla-
tur. (4.) *in orbem mobile*, siquidem mo-
tus circularis cœlo est naturalis, si-
cut rectus elementis & elementatis.
Cœli partes sunt *stellæ*.

III. *Stella est corpus simplex, globo-
sum, lucidum, in orbem mobile in cœlo.*

§. 1. *Stella* derivatur vel $\delta\pi\omicron\tau\epsilon\varsigma\ \sigma\epsilon\lambda\lambda\omicron\upsilon\varsigma$, quòd radios suos emittat, vel à
scintillando. Græcè vocatur $\alpha\sigma\eta\epsilon\varsigma$, $\delta\pi\omicron\tau\epsilon\varsigma$
 $\tau\eta\varsigma\ \alpha\sigma\epsilon\gamma\omicron\pi\eta\varsigma$, à *fulgore*.

§. 2. Et autem *Corpus* (1.) *globosum*,
ut patet de *Luna*. (2.) *Lucidum*, quia lu-
men obtinet, & probè condensatum
est. (3.) *In orbem mobile in cœlo*: Sol eo-
nim movetur in circulum; *stellas* et-
iam fixas cernimus circum rotari.

IV. *Stellæ* sunt vel *fixæ*, vel *erraticæ*.

§. 1. *Stellæ fixæ* sunt, quæ in cœli
parte superiori tardissimè moventur,
eandemq; inter se perpetuè servant
distantiam. Harum notabiliores nu-
merantur 1022.

§. 2. Dicuntur *fixæ*, non quòd in cœ-
lo

lo omninò immobiles consistant, sed quòd tardissimo motu semper eandem inter se distantiam obtineant.

§. 3. *Stella erraticæ* sunt, quæ in inferioribus cæli partibus moventur, diversumq; situm cum à se invicem, tum à stellis fixis obtinent.

§. 4. Nuncupantur aliàs *Planete* ἀπὸ τῆς πλανᾶσαι, ab *errando*, in quòd huc illucve vagò incertoq; motu errent, omnes enim obtinent suum certum cursum; sed respectu stellarum fixarum, & quòd diversam inter se habeant distantiam.

§. 5. *Planete* sunt septem: *Saturnus, Jupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna*, ex quibus *Solis & Lunæ* accidit *Eclipsis*.

V. *Eclipsis* est prohibitio luminis in Sole & Luna, quò minus ad oculum nostrum venire possit.

§. I. *Eclipsis Solis* est averfio radiorum solarium, ob interpositionem Lunarum corporis inter solem & nostrum visum.

§. 2. *Eclipsis Lunæ* est privatio luminis solaris in Luna ob interpositionem terræ, inter Solem & Lunam e diametro oppositæ.

§. 3. *Utriusq;* diversa hæc ratio est, quòd in *illo* Sol nò obscuretur, nisi respectu nostrum, quatenus interposita Luna prohibet, quò minus lux Solis tota ad visum nostrum pertingat; in *hac* a. Luna *reversa* obscuretur, quatenus lumen solis à terra prohibetur, quò minus Lunæ communicetur.

II. REGULÆ.

I. *Mundus cæpit* (supernaturaliter) *fieri*. Cum per suam Omnipotentiam DEUS eum eduxit ad esse à non esse; *Physicè* autem & per motum quendam fieri non cæpit.

II. *Corpora cælestia* (virtualiter) *instunt* in *hæc inferiora*. Suo enim congressu terræ vel ubertatem vel sterilitatem causant, licèt *substantialiter* ab hisce inferioribus maximè distent.

III.

III. QUÆSTIONES.

I. An mundus sit animatus? Affirmativam Stoici tenuerunt: verum enimverò, R. *Animatus est mundus, non secundum se totum, non enim nutritur, crescit aut simile sibi generat; sed secundum aliquas sui partes, quia homo, brutum & planta, quæ partes mundi sunt, animata sunt, Stahl. in Inst. Phys. par. propr. sect. 1. c. 1.*

II. Estne homo Sole præstantior?

R. Ita videtur Socino libr. de Stat. prim. hom. c. 2 p. 84. quod quidem verum est, si attendatur *essendi gradus*; falsum, si de corporeitate sermo sit: Sol enim nullis mutationibus obnoxius est, multis autem homo post lapsum,

D. Kesler. in Exam. Phys. Photin. sect. 1. princ. 2. p. 27.

& 35.

CAPUT. II.

DE

Elementis.

I. PRÆCEPTA.

Tὸ στοιχεῖον τῶν σωμάτων ἴσιν, εἰς ὃ
 τὰ ἄλλα σώματα διαίρεται, ἐνυ-
 πάρχον δυνάμει ἢ ἐνεργείᾳ αὐτὸ δ' ἴσιν ἀ-
 διαίρετον εἰς ἕτερα τὰ εἶδη. *Elementum
 corporum est id, in quo caetera corpora resolo-
 vuntur, in quibus inest potentia aut actus, i-
 ipsum vero est indivisibile in diversa secun-
 dum speciem, Arist. l. 3 de cœl. c. 3. t. 31.*

§. 1. *Elementa dicuntur quasi alimen-
 ta, quoniam corpora mixta ex illis a-
 luntur, foventur & conservantur.*
 Gracè vocatur στοιχεῖα, ἀπὸ τῆς στοιχείω,
 quod est *comte ordinare*. Intelliguntur
 verò *Elementa non artis, sed naturæ,*
 unde nuncupantur στοιχεῖα τῶν σωμά-
 των, *elementa corporum.*

§. 2. In definitione locò generis de-
 bet subintelligi *corpus simplex*, quo ipso
Elementum cum cœlo convenit. Diffe-
 ren-

rentia tribus absolvitur conditionibus,
 (1.) in elementa resolvi cætera corpora:
 quia n. ex elementis corpora mixta
 componuntur, & illa in his insunt; cer-
 tè hæc in illa poterunt resolvi. (2.) In i-
 psis inesse actum vel potentiã, q. d. si non a-
 ctu tamè potentiã. Quia verò id tùm
 temporis adhuc dubium erat, ipse A-
 rist. lib. 5. Metaphys. c. 3. verba illa po-
 tentiã aut actus, in eadem definitione
 omisit. (3.) Ipsa esse indivisibilia in diver-
 sa secundum speciem, h. e. in alia corpora se-
 priora & specie diversa dividi non posse,
 quanquam in materiam & formam di-
 vidi possunt. Et talia sunt: Ignis, & Aer,
 Aqua, Terra; quorum duo priora sunt
 levia, duo posteriora autem gravia.

II. Τὸ πῦρ ἐστὶ σοιχεῖον θερμὸν καὶ ξη-
 ρόν. Ignis est elementum calidum & sic-
 cum, Arist. 1. 2. de Gen. & corrupt. c.
 3. text. 16.

§. 1. Sermo hic propriè est de igne ele-
 mentari, quem Lunæ globo proximè
 subjectum, & à cælorum motu in or-
 bem

bem celerrimè rapi, statuit *Arist.* l. 4. de cœl. c. 4. quia levissimo elemēto debetur locus suprem⁹ in regione elementari, qui est infra Sphæram Lunæ.

§. 2. *Ignis est calidus in summo gradu, quia ignea meteora in supremo aere à sphæra ignis inflammantur; remissè autem sic cur.*

III. *Ὁ Ἄνερ ἴσχυρον ἰσχυρὸν καὶ ὑγρὸν. Aer est elementum calidum & humidum, Arist.* l. 2. de Gener. & corrupt. c. 3. text. 16.

§. 1. *Aer licèt naturā suā calidus sit, est tamen talis temporatè tantùm; humidus verò est excellenter: tenuis enim cum sit, & per cuncta rerum loca permeabilis, difficillimè suis terminis continetur, quanquam per accidens exsiccat.*

§. 2. *Arist.* l. 1. Meteor. c. 3. *aerem distinguit in tres regiones, Supremam, mediam & infimam.*

§. 3. *Suprema est, quæ incipit à superficie ignis, & extēdit se usq; ad medi-*

um

um aerem, ubi vapores condensantur, estq; ultrà, quàm ejus natura postulat, calida, ob ignis vicinitatem, & cœli motum.

§. 4. *Media* est, quæ inter supremam & infimam interjacet, ac æstivo tempore minor est, quàm hyeme, estque respectivè frigida, propter defectum reflexorum radiorum solarium, qui ad illam non pertingunt, & propter vapores, qui cum eo perveniunt, sublatis jam impedimentis ultrò sese ad nativum frigus revocant, aeremque refrigerant.

§. 5. *Infima* est, quæ sumit initium à superficie terræ, & eò protenditur, quousque radii Solis reflectuntur, estque pro vario solis accessu & recessu modò calida, modò frigida.

IV. Τὸ ὑδωρ ἐστὶ σοιχεῖον ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν. *Aqua est elementum frigidum & humidum, Arist 1.2, de Gener. & corrupt. c. 3. text. 16.*

§. 1. *Aqua est summè frigida & remissa*

se humida. Et si enim magis humectare videtur, quàm aër; id tamen est per accidens, ob materiae crassitatem.

§. 2. Neq; hinc sequitur, aquam per se non esse congelatam. Frigus enim non est simpliciter causa congelationis v. g. acetum est naturæ frigida, oleum, naturæ calidæ: hoc congelatur saepe, illud non, *Macrob. lib. 4. Saturnal. c. 12.* Nec aqua pura capax est congelationis, sed quatenus exhalationibus terrestribus est referta, *Albert. lib. 4. Metaphys. tract. 2. c. 5.*

V. ἡ γῆ ἐστὶ ψυχρὴ καὶ ξηρὴ. Terra est elementum frigidum & siccum. *Arist. 1. 2. de Gener. & Corrupt. c. 3. text. 16.*

§. 1. Terra non est summè frigida, cōtrà autem siccitas in summo gradu ipsi competit, quia nullum est elementū, quod ita facilè suis terminis cohibeatur, alienis verò ita difficulter, quàm terra; ea verò est siccitatis definitio.

§. 2. Siccat quidem ignis magis, quam

quàm terra, non tamen *sua siccitate*, sed potius *calore*, dum scilicet exhaurit omnem humiditatem, eandemq; absorbit. Terra autem *per se*, & quatenus est sicca, deficcatur, omnem nimirum affusum humorem combibens & absorbens, Magis. Comment. in Physiol. lib. 3. c. 5. p. 227.

II. REGULÆ.

I. *Elementa (de se) sunt pura*. Utpote *de se simplicia mixtionisq; expertia*; prout autem *existunt in rerum natura*, sunt impura, & aliquo modo mixta, propter conjunctionem, nimirum quatenus aliquid contagionis ab aliis habent. Ita videmus aquis admixtam esse terram: aer ob vapores, quos admixtos habet, crassius redditur, &c.

II. *Figura Elementorum (Physicè & quoad sensum) est rotunda*. Quia interiacent inter corpora rotunda; *Mathematicè* verò non sunt rotunda, quoniam facile se accommodant ad corpora
non

non rotunda, quorum figuram assu-
munt. Ita experimur, aquam in vase
rotundo rotundam, in quadrato
quadratam habere figuram.

III. QVÆSTIONES.

I. A quonam elementa moventur sur-
sum vel deorsum?

R. Non moventur à principio gene-
rante, ut vult *Thomas* in *Summ. part. 1.*
quæst. 2. art. 3. sed à principio interno, ut
conferet *Scotus* in 2. *Sent. dist. 2. quæst. 19.*
nam generans elementum actu non
mouet, & sic actu causa non est. *Sicbat.*
in *Instit. Phys. par. spec. lect. 2. c. 4.*

II. Annon ignis est elementum gra-
ue quod in *Candela* descendat?

R. Hoc fit per accidens: quia enim
ignis non conservatur absq; pabulo,
id ipsum quærit ad sui conservati-
onem; interim tamen quomodocunq; deorsum
feratur ab alimento, semper ta-
men videt eum per se ascendere.

CAPUT III.

DE

Primis, secundis, & tertiis clemen-
torum qualitatibus.

I. PRÆCEPTA.

Qualitates primæ sunt, quæ per se prio-
rè insunt corporibus sublunaribus,
suntq; radices cæterarum qualitatum ma-
terialium, Mendoz. Disp 6. de Ele-
ment. Sect. 3. §. 18.

§. 1. Dicuntur (1.) *primæ*, quia sunt
primæ causæ cujusq; transmutatio-
nis sensibilis. (2.) *Insunt corporibus sub-*
lunaribus tùm per se, h. e. non ex arbi-
trarie, tùm primò, i. e. non per alias se-
priores. (3.) *Esse radices cæterarum qua-*
litatum materialium, ut quæ ex primis
illis oriuntur.

§. 2. Sunt autem quatuor qualita-
tes primæ, calor, frigus, humiditas, siccitas,
Arist. lib 2. de Gener. & Cor-
rupt. c. 2. text. 8. *adequatè enim qua-*
tuor sunt principia corporum tangibi-
lium.

II.

II. Θερμὸν ἴσθι, τὸ συγκρίνον τὰ ὁμογενῆ. *Calidum est, quod congregat ea, quae sunt ejusdem generis, Arist. l. 2. de Gener. & Corrupt. c. 2. text. 8.*

§. 1. *Calidum* sic consideratur respectivè, quatenus est principium mixtorum & rectè definitur per congregatum homogeneum, ut quæ sic principalis actio calidi est: *Calidi enim absolute considerati, quatenus Calidum est, principalis operatio est calefacere, posterior, congregare homogeneas.*

§. 2. Per *homogenea* intelliguntur ea, quæ sunt ejusdem naturæ, quæq; apta sunt simul uniri, ut *alimenta in coctione, humidum & siccum in generatione mixti, &c.* Ita calor ignis scorias ab auro separat.

§. 3. *Calor* ex sua natura in corpore animalis segregat heterogenea, quatenus verò instrumentum anime est, eadem congregat, v. g. diversas sanguinis partes: Sanguinis enim, è venis emissis, terrestres partes segregat ab aquosis, quia

quia tunc proprię nature relinquitur,
nec amplius animę instrumentum est.

III. Ψυχρόν ἔστι, τὸ συνάγον καὶ συ-
ρῆζον ὁμοίως τότε συγλεγεῖ, καὶ τὰ μὴ ὁ-
μόφυλα. Frigidū est, quod ex aquo cogit
& congregat, tam quę ejusdem sunt gene-
ris, quàm quę diversi, Arist. ibid.

§. 1. Heterogenea nuncupantur, quę
sunt diversę nature, quęq; apta non
sunt simul uniri, v. g. partes terrestres
& æquosę, cera, lapilli, paleę, quę in
cera frigefacta conscrescunt.

§. 2. Frigus quidem tempore hyber-
nō ex oculis lachrymas exprimit, sed
per accidens, & præter intentionem fri-
gidi agentis: nam per se competit fri-
gido constringere & condensare va-
rias materias.

IV. Ἰγρὸν ἔστι τὸ ἀόριστον οἰκείῳ ὄρω
& ὄρω ὄν. Humidum est, quod non
continetur terminō propriō, facile verò a
lienō. Arist. l. c. t. 9.

§. 1. Per terminū intelligitur superfi-
cies corporis extrema. Humida ergo sua
pla-

planitie ægrè se continent, quia dif-
fluunt. Ita *vinum* in p. culo facile
continetur, in mensam effatum dif-
fluit. Eadem est ratio in *eluvione fluo-
viorum*. è propriis alveis egressorum.

§. 2. *Humidi* proprietates igne quidem,
qui *siccus* est, aliquò modò etiam com-
petit, non tamen *per se*, quatenus est
siccus; sed *per accidens*. Fit enim pro-
pter partium tenuitatem, ut facile
terminari alieno termino videatur:
non propter *siccitatem*, cum non *omni
siccus* id competat. Quo fit, ut non
perfectè ei conveniat, sicuti perfectè
competit *humido*.

V. Ζηρόν ἔστι ἐν ὄρεισιν μὲν οἰκίσια ὄ-
ρω, δυσόρεισιν δέ. *Siccum* est, quod fa-
cile terminò continetur, difficiliter verò
alienò, Arist. *ibid.*

§. 1. Ut si in vas aliquod injician-
tur lapides, non figurantur ad figu-
ram vasis, sed propriis terminis ter-
minati manent.

§. 2. *Sicci* hæc proprietates *cineri ac
pul-*

pulveri, corporibus tamen *ficcis*, non videtur convenire; sed hæc non sunt corpora ita *fluxibilia*, sicut corpora *humida*, quoniam non locum adimplent, neq; ita continente figurantur, ut aer & aqua, aliaque *humida*, sed propriam habent & retinent figuram, quando coacervantur. Quapropter non sunt *unum corpus continuum*, sed *congeries particularum terræ minutissimarum*, & proinde mirum, non est, si videantur facilius terminari à continente, quàm *ficcum* aliquod *continuum*, quod sit verè *unum corpus*, Magir. Comment. in Physiol. lib 3. c. 6 p. 246.

VI. *Qualitates secundæ sunt, quæ immediate ex primis qualitatibus oriuntur.*

§. I. Dicuntur *secundæ*, quia supponunt primas, Mendoz. Disp. 6. de Element sect. 3. § 18. p. 642. Vocantur aliàs *qualitates tactiles*, quòd tactu potissimùm observari possint.

§. 2. Vulgò numerantur quatuor.
de.

decim, quarum hæc est differentia, quòd aliquæ oriuntur à calore, ut raritas & levitas; aliquæ à frigore, ut densitas & gravitas; aliquæ ab humiditate, ut mollities, subtilitas, lubricitas, lentor, lenitas; aliquæ à siccitate, ut durities, crassities, ariditas, friabilitas, asperitas.

VII. Qualitates tertio sunt potentie naturales abscondite, quibus res naturales aliquid agunt vel patiuntur, cujus causa vera exprimis vel secundis qualitatibus non facile reddi potest.

§. 1. Nuncupantur etiam qualitates occultæ, quòd ratio illarum actionum nos lateat.

§. 2. Scaliger exer. 344. se & 8. eas dividit in *συμπάθειαν*, qualis est inter magnetem & ferrum, inter ficum & brassicam &c. & *αὐτοπάθειαν*, qualis est inter felem & murem, inter leonem & campum galli, &c.

II. REGULÆ.

I. Omnes Elementorum qualitates primæ

ma

ma sunt (quantum ad actionem univocam) activa. Calor n. generat calorem, frigus producit frigus, humidum humectat, siccum exsiccat, quæ actiones univocæ sunt; rectè tamen Arist. l. 4. Meteor. c. 1. eas dividit in activas & passivas quantum ad actionem equivocam, quia concurrunt ad misti generationem, in qua calor & frigus determinant atq; elaborant, hinc activæ; humidum autem & siccum determinantur atq; elaborantur, unde passivæ qualitates dicuntur.

II. Qualitates primæ sunt Elementorum differentia, Arist. 2. de gen. & corr. c. 4. t. 24. Non primæ, cum recipiant magis & minus, quòd differentis primis repugnat. Sed secundæ, quippe per quas mutuò elementa differunt, & quibus ablatis hæc ipsa auferuntur.

III. QUÆSTIONES.

I. Annon lux ætherea, quia corpora sublunaria calefacit, etiã prima est qualitas?

C

tas?

tas? R. Non est, quia non agit *cum contrarietate*, id quod *primis qualitatibus* competit: nulla enim datur qualitas, quæ *luci* sit contraria, sed ipsi tantum opponuntur *tenebre privative*.

II. Quomodo nos scire possumus, esse *tertias qualitates*, cum sint *oculte*?

R. Qualitates illæ sunt *cognite*, quoad *quæstionem an sint*: *Occulte* verò, quoad *quæstionem, quid sint*; quid enim sint illæ, ignotum est; Eas autem esse, firmiter colligimus ex *operationibus*, quæ ad nullam qualitatem manifestam reduci possunt: Stahl. in *Instit. Phys. part. propriâ; sect. 2. c. 7.*

CAPUT IV.

DE

Mixtione, Temperamento, seu Mixtionis effectu, Corpore mixto in genere, & simplici Generatione, ex Elementorum crasi ortâ, cum opposita Putrefactione.

I. P. R. A. E.

I. P. R. A. E.

I. PRÆCEPTA.

I. **Ἡ** μίξις ἐστὶ τῶν μίξιων ἀλλοιωθέντων ἔνωσις. *Mixtio est miscibilium alteratorum unio, Arist. l. 1. de gen. & corr. c. 10. textu 90.*

§. 1. *Mixtio hinc non sumitur improprie, pro quacunque quarumcunque rerum accumulatione, ut si tritico hordeum appono, aut aquam vinum diluo; sed proprie, pro miscibilium unione.*

§. 2. *In hac definitione genus est unio: unio, inquam naturarum, ita ut ex pluribus naturis una oriatur. Zab. lib. de Mist. c. 1. Differentia est miscibilium (h. e. quæ nata sunt inter se agere vicissim & pati, ceu elementa) alteratio, quæ voce denotatur, miscibilia non penitus interire.*

II. *Temperamentum est complexio qualitatum primarum, ex mutua actione refractarum.*

§. 1. *Dicitur (1.) temperamentum, quia ex qualitibus primis debite ad*

naturam mixti temperatum est. (2.)
complexio qualitatum primarum: est n.
ens per accidens, ex qualitatibus illis ag-
 gregatum. (3.) *Ex mutua actione refrac-*
tarum: nam qualitates in se invicem
 agunt, atque ita refringuntur, non au-
 tem integræ manent, secus in eodem
 subjecto esse non possent.

§. 2. *Temperamentum est varium*: in
 eo n. vel omnes qualitates aequâ gradu-
 um proportione coeunt, vel una tantum
 qualitas vincit, vel duæ qualitates exce-
 dunt reliquas, ut in temperamento san-
 guineo calor & humiditas, in Choleric
 calor & siccitas, in Phlegmatico frigus
 & humiditas, in Melancholico frigus &
 siccitas prædominantur.

III. *Corpus mixtum est, quod ex ele-*
mentis componitur.

§. 1. *Estque mixtum vel imperfectè,*
vel perfectè.

§. 2. *Corpus imperfectè mixtum est,*
quod ex inconstante & infirma ele-
mentorum concretionibus generatur, &
 pro-

propterea durabile non est, ut *Meteororum*.

§. 3. Corpus perfectè mixtum est, quod solidâ & constante Elementorum concretionem constat, & propterea diutius durat, ut *Metalla, Lapidem, Media mineralia, Planta, Animalia*.

IV. Ἡ ἀπλή γένεσις ὅτι μὲν βολή ὑπὸ τῶν ποητικῶν δυνάμεων, ὅταν ἔχῃ λόγον ἐκ τῆς ὑποκείμενῆς ὕλης ἐκάστη φύσι. *Misti simplex generatio est mixta vis à virtutibus activis, cum habuerint rationem ex subiecta materia unicuique, naturalis, Arist. l. 4. Meteor. c. 1.*

§. 1. Generatio hinc non sumitur generaliter, pro quavis mutatione de non esse ad esse, sed specialiter pro generatione misti ex Elementis.

§. 2. Differt à generatione κτ' τι quòd illa generetur nova substantia, ut cum ex non planta generatur planta; hac verò minùs, ut cum in planta frigus oritur.

§. 3. In definitione per virtutes activas

vas intelliguntur qualitates activa, calidum & frigidum, sive calidum frigidum temperatum; Per subjectam materiam autem qualitates passive, humidum & siccum. Ut verò illæ in has agendo certum mixtum producant, necesse est, ipsas habere rationem, hoc est, eam proportionem ad qualitates passivas, qualis requiritur ad naturam cuiusq; mixti.

V. Ἡ συνψις ἐστὶ φθορὰ τῆς ἐν ἐκείνῳ ὑγρῷ οὐκείας καὶ κατὰ φύσιν θερμότητος, αὐτὴ δ' ἐστὶν ἢ τὸ πλεονέχον. Putrefactio est corruptio proprii, & nativi caloris, in unoquoque humido existentis, ab extraneo calore causata; hæc autem est, quæ in ambiente existit, Arist. ibid.

§. 1. Dicitur (1.) corruptio, quia mutatio quædã est à perfecto ad imperfectum (2.) Caloris proprii & nativi, per quem intelligitur σύνψις mixti calor. (3.) In unoquoque humido scil. corpore, i. e. habente aliquam humiditatem. (4.) Ab alieno calore ambientis, h. e. quicumq; adventitium calor fit, §. 2.

§. 2. Res, quæ putrescunt, sunt in duplici differentia: aliæ sunt solidae, ut caro pomum, excrementa, quæ totaliter putrescere possunt; potest enim ex illis omnis humiditas educi, ut sola sicca terra maneat; aliæ sunt fluidæ, ut vinum & alii liquores, qui non ita putrescent, ut sola terrare maneat, neq; enim omnis humiditas educi potest.

II. REGULÆ.

I. Elementa sunt in misto. Non secundum suas formas, sed secundum suas virtutes refractas & attenuatas, ut tamen materia Elementorum maneat, corruptis formis: dum n. fit mixtio, Elementa dividuntur in parvas particulas, & conjunguntur inter se, postmodum mutuò in se invicem agunt, qualitatesq; suas refringunt.

II. Η τὸ δὲ γένεσις ἀλλὰ δὲ φθορῆς.
Unius (compositi naturalis) generatio (concomitativè) est alterius corruptio,
Arist. l. 1. de gen. & corr. c. 3. t. 17. i. e.

secum fert alterius corruptionem, nam generatio non est corruptio formaliter.

III. *QVAESTIONES.*

I. *Quomodo Mixtio & mixti generatio differunt?*

R. *Differunt non realiter, quia utraq; est productio unius substantiae mixtae ex pluribus elementis; sed ratione, quoniam ita sunt unum, ut diversos exprimant respectus.*

II. *Quo pacto calor internus à calore extraneo corrumpatur, cum tamen hic in illum non agat?* R. *Non tantum contrarium agit in contrarium, illud destruendo, sed etiam simile in simile, illud ad se attrahendo. Cum ergo calor externus calorem internum ex suo subiecto educit, suo modo eum corrumpit.*

CAP. V.

DE

Meteorum definitione, & divisione.

I. *PRÆCEPTA.*

1. Me-

I. Meteorum est corpus imperfectè mixtum, ex halitibus è terra & aqua, calore solis stellarumq; virtute excitatis, in aëre genitum.

§. 6. Μετεωρον deducitur à μετα & ἀνω, tollo, seu elevo, quia quàm plurima meteora in sublimi fiunt, factà denominatione à posteriori. Latine appellatur impressio, quia impressione corporum cœlestium celeriter producitur.

§. 2. Dicitur corpus imperfectè mixtum, propter subitam & generationem & dissolutionem: nam mixtio elementorum in his corporibus minus absoluta esse videtur, quàm perfecti corporis compositio.

§. 3. Materia est halitus, ex partibus terræ vel aquæ extenuarit resolutisq; genitus. Is si halitus terræ calidus & ficcus sit, καπνός fumus; si halitus calidus & humidus sit, ex humore aqueo procedens, ἀρπής, vapor dicitur. Arist. l. I. de Meteor. c. 4.

§. 4. Causa efficiens sunt Sol & Stella,

C 5

quæ

quæ suâ vi & influxu materiam ab elementis evocant, & in sublime tollunt.

§. 5. *Subiectum seu locus, in quo generantur Meteora, est aer: nam quæ in terræ cavernis gignuntur ut terra motus, suo modô etiã in aere gignuntur.*

II. *Meteorum est tale vel κατ' ὄψιν, vel κατ' ἐμφάνειαν. Arist. I. I. de Meteor. c. 5.*

§. 1. *Meteorum κατ' ὄψιν est, quod revera existit, uti apparet.*

§. 2. *Estq; triplex. I. Ignitum, quod ex fumo accenso & ardente genitum est, & instar ignis exardescit; Græcis dicitur ἐκκλάουμα, à facili incensione, Arist. I. Meteor. c. 4.*

§. 3. *Gignitur verò in aeris regione vel suprema, ut Cometa, fulmen, (cujus accidentia sunt tonitrua, & fulgur) fax, jaculum, scintille volantes, & apræ saltantes, trabs: vel Media, ut stella cadens, & lancea ardens: vel infimâ, ut Draco volans, ignis fatuus, ignis lambens.*

§. 4. II. *Aqueum, quod ex vapore*

pro:

producitur. Idq; in aeris regione vel mediâ, ut nubes, pluvia, nix, grando; vel infimâ; ut ros, pruina, nebula, glacies; vel in terra concavitatibus, ut fons, flumen, mare.

§. 5. III. Aerum, quod ex vapore & fumo simul fit; ut ventus, & terra motus.

§. 6. Meteorum κατ' ἐμφασιν est, quod faciem, quâ apparet, non obtinet realem, ut Hiatus, Halo, Iris, Virga, Parelius, Paraselene, & via lactea juxta Arist. l. 1. de Meteor. c. 8.

TITULUS I.

DE

Meteoris Ignis.

ARTICULUS I.

DE

Meteoris ignis in summo aere generatus, ut Cometa, Fulmine, Fœce, faculo, Scintillis volantibus, Capris saltantibus, Trabe.

C 6

l. Co.

I. **C**ometa est impressio, ex fumis calidioribus, pinguioribus, viscosioribus & multis admodum in suprema aeris regione accensis, crinium speciem praeseferens.

§. 1. Κομήτης nomen habet ἀπὸ τῆς κομῆς, à coma, cum suò ille lumine comas veluti ostendat.

§. 2. Materia sunt fumi calidiores, pinguiores, probè compacti & multi admodum. Halitus hic est (1.) calidus, ad ignem quippe cōficiendum idoneus (2.) Pinguis, ut incendium perseverare possit, (3.) Viscosus, ut sic flamma cohæreat, (4.) multus admodum, quò multorum dierum incendio sufficiat.

§. 3. Subiectum est suprema aeris regio; id quod testatur ipsius motus ab Oriente in occasum, quò unà cum aere volvitur.

§. 4. Forma est ipsa flamma ardentis halitus, quæ procul sparsa efficit cometæ speciem; & quoniã dissimiliter spargitur, varias praeseferat figuras: hinc Cometa alius crinitus, alius barbatus, alius caudatus est.

II. Fulmen est exhalatio ignita, è nube magnò impetù excussa, Conimbr. de Meteor. tract. 2. c. 5.

§. 1. Fulminis materia est exhalatio ignita, eaq; multa ac tenuis, Arist. l. 3. Meteor. c. 1. Forma verò excussio è nube, magnò impetù facta.

§. 2. Juxta Senecam Fulmen triplex est: (1.) cerebrans, quod angustissima etiam penetrat; (2.) Discutiens, quod iclu rumpit. (3.) Urens, quod leviter amburit.

III. Tonitru est sonitus, proveniens ex collisione exhalationis nubi inclusa cum lateribus nubis, vel ex nubis effractione, Arist. lib. de Mund. c. 4.

§. 1. Tonitru à tonando dicitur, & Meteor. species propria non est, sed potiùs Fulminis adjunctum: eandem tamen cum fulmine habet materiam.

§. 2. Tùm a. fit Tonitru, quando exhalatio vel ad latera nubis declinat, & tunc sonus oritur tumultuosus; vel nubem effringit, & tunc fortior auditur sonus.

IV. Fulgur est flamma micatio, ex exhalationibus accensis & è nube erumpentibus exorta, Arist. l. 2. Meteor. c. 9.

§. 1. Alterum fulminis adjunctum est fulgur à fulgendo sic dictum, eandemq; cum fulmine habet materiam; differt verò ab ipso quòd exhalatio fulguris rarior est, & sparsim; at fulminis exhalatio compactior est, & unò ictu tota incenditur.

§. 2. Cæterùm cùm cælum tonat, Tonitru prius est fulgure; Fulgur tamen prius conspicitur, quàm Tonitru auditur, quia visus est celerior, quàm auditus.

V. Fax est fumus continuus, rarus & tenuis, in longum & latum aequè distensus, qui superiore parte accensus, instar facis inflammata ardet, Arist. lib. 1. Meteor. c. 4.

§. 1. Meteorum hoc metaphoricè dicitur Graecis λύχνος, Latinis *candela*, cujus faciem representat, quoniam superiore tantùm parte ardet.

§. 2.

§. 2. Fit autem, cum multa exhalatio in longum & latum æquè distensa, ita subtilis, ut tota simul inflammari possit, igni correpta subito inardescit, Conimbr. tract. 2. de Meteor. c. 1.

IV. Jaculum est fumus mediocriter longus, crassioribus partibus æqualiter cum subtilioribus commixtis cõstans, qui in summo aere accensus, sursumq; evolans, teli ardentis discurrentisq; formam refert.

§. 1. Græcè nuncupatur ἀκοντία, quod jaculi modò vibretur. Virgilius l. 5. Æneid. vocat volantem in nubibus arundinem.

§. 2. Sursum autem evolat partim quia attrahitur à calore ὑπεκκλωμάτω, partim quia suâ naturâ ignis rursus tendit.

VII. Scintille volantes sunt fumi, in multas minutasque partes sparsi, quorum singuli instar stipularum inflammantur.

§. 1. Meteorum hoc dicitur ab Arist. l. 1. Meteor. c. 4. αἱ φλόγες αἱ καίμεναι

ὀψύρα, flamma accensa, aliàs stipula ar-
dentes, à figura, quoniam refert, figurã
stipularum succensarum.

§. 2. Plerumq; tùm fit, quando in
longum æquè & latum exhalatio suc-
censibilis extenditur, atq; inflamma-
ta, non secus, ac in agro ardentes sti-
pula, apparet, Arist. ibid.

II X. Capra saltantes sunt summi disjuncti,
in longum magis quàm in latum porrecti,
ac neuiquam interrupti, qui accensi motu
& scintillatione in morem caprarum sal-
tare videntur, Arist. I. I. Meteor. c. 4.

§. 1. Græci vocant *ἀγας* capras,
quòd concretiones hæ propter excur-
siones in morem caprarum dissiliant.

§. 2. Similitudo capra in eo est quod
appendices emicantes, villorum ac
barbulæ capræ in morè à reliqua ma-
teria pendeant, partes verò subtilio-
res formam pedum repræsentent.

IX. Trabs est fumus longus & arctius
concretus, qui æquabiliter accensus, trabis
representat speciẽ, Arist. I. I. Meteor. c. 4.

§. 1.

§. 1. Appellatur *δαλός*, trabs, quando instat *trabium* exhalatio fuerit lata, & in longum porrecta.

§. 2. Albertus vocat *ignem perpendiculararem*, quia in aëre pendens *perpendicularis* refert figuram.

§. 3. Generatur quando exhalatio constat ex partibus crassioribus, quibus terram versus subsidentibus & dilatatis, id verè, quod leve est, elevatur.

ARTICULUS II.

DE

Meteoris ignitis, in medio aëre generatis, ut Stella cadente & lancea ardente.

I. *S* *Tella cadens* est fumus mediocriter compactus & globatus, qui supernè accensus, à nube deorsum repellitur, & ita stelle è cœlo decidentis imaginem exhibet.

§. 1. Arist. l. 1. Meteor. c. 4. vocat *ἀσέρας πίπτουσας*, quoniam veluti profiliunt stelle.

§. 2. Non a. verae sunt stellæ, ut
quæ

quæ nec de sede sua, nec de firmamento exeunt, & temerè discurrunt; sed ita nominantur, quod *stellis sine per fixiles*. Nam halitus ille diutiùs sub stella aliqua subsistens, ubi est incensus ejusdem stellæ corpus esse videtur.

II. Lancea ardens est fumus oblongus, bene compactus, qui accensus è medio aëre in mare vel terram instar titionis destruitur.

§. 1. Dicitur etiam *Lampas à forma*, quam repræsentat; item *Turris & Titio*.

§. 2. Fit ex materia longa magis quàm lata, & in principio non nihil acuminata, quæ accensa *lanceam ardentem* refert.

ARTICULUS III.

DE

Meteoris ignitis, in imo aëre genitis, ut Dracone volante, Igne fatuo, & igne lambente.

I. D *Raco volans est fumus crassior, nec valdè coagulatus, & compressus, qui*

qui in sublime euectus & accensus, impulo
 su frigida nubis curvatur & flectitur, ejus-
 q³ partes media ventrem, dua autem ex-
 tremas caput caudamq³ Draconis referunt.

§. 1. Appellatur Draco volans,
 quod alio, ex loco in alium transfer-
 ri, & quasi volare videatur.

§. 2. Generatur autem ex fumo
 mediocriter calido sursum euecto forti-
 terq; coagulato, intercepto inter du-
 as nubes contrarias, frigidam & ca-
 lidam, quarum illa fumum ut con-
 trarium expellit, unde venter Dra-
 conis oritur: haec autem admittit e-
 um, & propter subtilitatem colli fi-
 guram exhibet, unde scintillas aut
 flammam quasi ore expuit: Ultima a.
 pars propter frigidam nubem, quasi
 cauda apparet constricta; Frigoris
 enim proprium est constringere.

II. ignis fatuus est fumus crassior &
 tenacior, in imo aere per *αἴθρῃς* *εἰς* *αὐτὴν*
 nocturni frigoris accensus, qui vento agi-
 tatus decliviora loca petit.

§. 1.

§. 3. Græci vocant *παλιδεγμον*, ob *instabilem agitationem*. Quando in navibus apparet, *Castor & Pollux*; si unus à nautis esse censetur *Helena*. Frequenter conspicitur in *cæmeteriis & carnificinis*, ex quibus solet pinguis materia elevari.

§. 2. Et quanquam naturalibus ex causis ignis hic fit accensus, dubium tamen non est, *Diabolum abuti ipso ad viatores in errorem perducendos*, qui cum ad lumen illud, propositio itinere relicto, cursum suum dirigunt, viam aberrant, & vel in fossas, vel in amnes &c. præcipitantur.

III. Ignis lambens est fumus rarus, subtilis & pinguis, qui accensus & per aërem dispersus, aliquando hominum vestimentis; eorumq; & equorum capillis sine ulla læsione inherescit.

§. 1. Ignis hic dicitur *lambens*; quod eam rem, quam tangit, non ledat, sed quasi lambat, propter tenuitatem inflammate exhalationis: non secus ac Spiritus
vini

vini accensus, non amburit, ob raritatem materiae.

§. 2. Finis quidem prodigiosus est, materiam autem & causam efficientem habet naturalem, puta raram subtilemque exhalationem, & calorem, ut de Tullio Livius Deca. & de Alcanio Virgilius l. 2. Aeneid. commemorant.

TITULUS II.

DE Meteoris Aqueis.

ARTICULUS I.

DE
Meteoris aqueis, in media aëris regione genitis; ut Nube, Pluvia, Nive, Grandine.

I. **N**ubes est vapor humidus & crassus, à Sole ad medium aërem elevatus, qui frigore illius loci constrictus & quasi congelatus pendet. Arist. l. 1. Meteor. cap. 9.

§. 1. Dicitur nubes ab obnubendo, h. e. ab

ab operiendo cœlum, quia vaporem densitas nubem facit,

§. 2. *Materia est vapor humidus & crassus: Causa efficiens, quæ vapores excitat, Calor Solis est: Frigus n. eos condensat. Forma nubis est, quòd instar Spongia tota sit cavernosa & mobilis in aëre pendens; Finis autem pluvia,*

II. *Pluvia est fluxus nubis fecunda, in destillantes aque guttas à calore Solis resoluta, quæ suò pondere depresso, in terram decidunt, Arist. l. 1. Meteor. c. 9.*

§. 1. *Pluvia dicitur quasi fluvia; Auctore Isidoro, quòd fluat guttatim, Græcè est ὀὕετος, ab ὕειν, pluere.*

§. 2. *Materia est nubes facta ex vaporibus, ad medium aërem eVectis: Causa efficiens est calor Solis, qui nubem concretam liquefaciendo dissolvit. Forma, quòd nubes resoluta in alto in terram defluat; Finis verò fecunditas terræ.*

III. *Nix est nubes friabili densitate congelata, & antequam planè in aquam solvatur, inter descendendum à frigore tenuiter*

con-

congelatur, instar lane carminata. Arist.
I. I. Meteor, c. 11. & in lib. de Mund.
c. 4.

§. 1. Nivis materia est nubes friabili
densitate conglaciata: Causa efficiens
verò excellens frigiditas, quæ nubis
partem post partem condensat.

§. 2. Forma interna complectitur
modum generationis. Quando enim nu-
bes constat, calidiore vapore incipit
resolvi in pluvias, tum superveniente
novo frigore constringitur in planas
partes, sicq; per aërem spargitur. For-
ma externa est, quòd nix instar flocco-
rum aut lane carminata devolat per a-
ërem & in terram divertit.

IV. Grando est nubes in aquam con-
versa & in descensu frigore conglaciata,
Arist. I. I. Meteor c. 12.

§. 1. Grando secundum Isidorum di-
citur à granorum similitudine, Græcis
est χάλαξα.

§. 2. Ejus materia est nubes, in a-
quã conversa; Causa efficiens verò fri-
gus

gus regionis mediae, forma denique
specie globorum conglaciatus humor.

ARTICULUS II.

DE

Meteoris aqueis, in infima aëris re-
gione generatis, ut Rore, Pruina, Ne-
bula, Glacie.

I. **R**os est vapor subtilis & tenuis, non
ita procul à terra sublevat⁹, qui no-
ctis temperate frigore densatus, & in aqua
guttas tenuissimas resolut⁹, in terram spar-
sim decidit, Arist. l. i. Meteor. c. 10.

§. 1. Ros, ut Isidoro placet, dicitur
quasi *rarus*, quòd non adeò densis &
plenis guttis descendat: pertenui e-
nim constat aspersione, quæ vix ma-
nu percipitur. Græci vocant τὴν δεγ-
σον à δεγώ, fugio.

§. 2. Materia est vapor valdè subtilis:
Loc⁹ est infima aëris regio, quia nō pro-
cul à terra sublevatur: Causa efficiēs est
frigus nocturnum temperatum, quod dē-
sat illum vaporem in aqueum liquo-
rem

rem. *Forma est tenuissimarum guttarum aspersio.*

II. *Pruina est vapor tenuis, à terra in proximum aerem à sole euectus, & à frigore in Salis quasi formam constrictus, Arist. l. i. Meteor. c. 10.*

§. 1. *Pruina dicta est quasi per urinam, quòd urat arbores & flores. Græcis πᾶχυν, à verbo πήγνυμι, figo.*

§. 2. *Pruina & Ros conveniunt materia efficiente, & loco; differunt autem (1.) formā, quia vapor pruinæ congelatur & instar salis constringitur, non item vapor roris (2.) Qualitate; ros enim temperatè est calidus, pruina autem frigida.*

II. *Nebula est vapor densus in infimo aere, circa Solis ortum vel occasum excitatus, frigoreq; paulatim condensatus, & per aerem proximum sparsus, eundem obscurat, Arist. l. i. Meteor. c. 9.*

§. 1. *Nebula dicitur quasi nubila, quòd Cœlum obnubat & operiat. Græcis est*

D

ὀμίχλη

ὀμίχλη, ὅθεν τὸ ὄμιξ ἔχειν ἠλησιν, si-
mil habere convolutionem.

§. 2. Nebula materia est vapor densus
quidem, sed tamen non nihil rarior.
Locus est infima aëris regio. Tempus est
ortus vel occasus Solis. Efficiens est frigus,
à quo vapor sic paulatim con-
densatur. Forma est sparsio per aë-
rem, illiusq; obscuratio.

§. 3. Nebula opponitur αἰθερία, Ser-
renitas: Αἰθερία ἔστιν αἶθρ ἀνέφελος καὶ
αἰνόμιχλος: Serenitas est aër, nubibus
nebulas, vacuus. Arist. l. de Mund. c. 4.

IV. Κρύσταλλος ἔστιν ὁ πεπηγώς ἐξ ὕδατος. Glacies est quæ ex aqua est con-
creta, Arist. l. 4. Meteor. c. 9.

§. 1. Κρύσταλλος dicitur ὑπὸ τῆς κρείσ-
σουσελλόμυρον ὕδατος, aqua quæ frigore in
glaciem concrevit: Unde Conimbri-
censes tract. 7. de Meteor. c. 8. aquam
vi frigoris congelatam definiunt.

§. 2. Glaciei materia est aqua, unâ cum
admisto quodâ terreo, quod conge-
lationem magno perè juvat. Efficiens
est.

est frigus intensum per expressionem partium tenuiorum & compressionem reliquarum.

ARTICULUS III.

DE

Meteoris aqueis in terra concavitatibus genitis, ut Fonte, Flumine, Mari.

I. **F**ons est aqua, ex cavernis terra ebulliens, orta vel ex mari, vel ex resolutione vaporum aqueorum intra terram, Scheibl, in Compend. Philos. l. 4. c. 17. n. 10.

§. 1. Locus sunt caverna terra, è quibus fons ebullit. Materia sunt mare, Eccles. I. v. 7. Syrac. 40. v. 10. vel vapores aquei in terra, ex quibus generatur, Arist. l. I. de Meteor. c. 3.

§. 2. Dico mare, vel vapores intra terram. Nam fontes aliqui ex vaporibus aqueis intra terram, aliqui è subterraneis aquis è mari oriundis, derivantur, Conimbr. tract. 9. de Meteor. c. 3.

D 2

II,

II. *Flumen est fluxus aquarum, ex plurium fontium concursu, in certo terræ loco congregatarum,*

§. 1. *Flumen dicitur à fluendo, quod fluat & non consistat. Græcis est ὁ ποταμός ἢ τὸ ποτόν, h. e. πόσιμον, quod potabilem aquam habeat.*

§. 2. *Materia est aqua: efficiens particulare, concursus plurium fontium, locus verò certus terræ alveus.*

III. *Mare est aquarum salutarum maxima multitudine congregatarum, receptaculum, perpetuò æquæ fluens ac refluxus intra alveum suum.*

§. 1. *Arist. lib. 2. Meteor. c. 1. 2. 3. in Meteoris recenset Mare, quòd & salsum sit & imperfectè mixtum, ob crebras mutationes ex fluminum influxu & effluxu.*

§. 2. *Materia sunt aquæ, partim ab initio Mundi condite, Gen. 1. v. 10. partim de fluminibus collectæ, Eccl. 1. v. 7. Forma est aquarum congregatio, perpetuâ æstus alteratione, & fluctuum agitatione terram*

ram pulsans, intra præfinitos tamen terminos sese continens.

TITULUS II.

DE

Meteoris aeris, *Vento & Terræ**motu.*

I. **V**entus est multitudo exhalationis calidæ & siccæ, Solis virtute confestim à terra in sublime usq; ad mediam aeris regionem elata, quæ occurrente frigore protrusa & lateratiter mota, dissulcandâ impetu per aerem ruit. Arist. 1. 2. Meteor. Or. c. 4.

§. 1. Ventus nomen habet à veniendo, quòd veniat aliunde, & magnâ vi irruat in unum aliquem locum. Græcè nuncupatur ὀ άνεμος, quasi άνεμος, & interjectō v, άνεμος ab άνω sive άνημι spiro.

§. 2. Venti materia est exhalatio, per se tum calida, quia levis, tum sicca, quia exsiccat; Per accidens humida & frigida; propter loca, à quibus spirat, ideoque alii venti pluvias, alii siccitatē efficiunt.

D 3

Cau.

Causa efficiens remota est virtus Solis, proxima verò frigus mediæ regionis, deorsum detrudens halitum hanc, ob levitatem suam ascendentem. *Forma* est motus lateralis in cursu obliquo.

11. *Venti sunt vel regulares, vel irregulares.*

§. 1. *Regulares* sunt, qui ex certa & definita mundi regione spirant.

§. 2. *Irregulares* sunt, qui non ex certa & definita mundi plaga spirant.

§. 3. *Venti regulares vel indefiniti* sunt, vel *stati*.

§. 4. *Venti indefiniti* sunt, qui non certo ac statuto tempore spirant. Horum sunt quatuor, qui appellantur *Cardinales, Subsolanus, Favonius, Auster, Aquilo*. Collateralium n. qui cardinalibus interjecti, & quidem singulis bini, Arist. l. 2. Meteor. c. 6. saltem 12. Nautæ verò 32. numerant.

§. 5. *Ἀπλιώτης, Subsolanus* est ventus, qui spirat ab ortu æquinoctiali, estque ratione *loci* moderate calidus & sic

CHS,

cus plerumq; serenitatem afferens, omniumq; saluberrimus Arist. ibid.

§. 6. Ζέφυρος, Favonius est ventus, qui spirat ab Occasu æquinoctiali, estq; ratione loci frigus & humidus, ideoq; pluvias educit.

§. 7. Νότος, Auster est ventus, qui spirat à meridie, estq; ratione loci calidus & humidus, ac propterea minus saluber.

§. 8. Ἀναγνίας, Aquilo est ventus, qui spirat à Septentrione, estq; ratione loci frigus & siccus, ideoq; excitat grandines, nives, fulmina.

III. Venti statim sunt, qui certis temporibus spirant, ut Etesia & Chelidonia.

§. 1. Etesia sunt venti Aquilonares, qui circa caniculæ ortū 40. dies perflant, & intensissimum Sirii ardorem suavissimò suo flatu mirificè mitigant ac leniunt! Arist. l. 2. Meteor. c. 5.

§. 2. Chelidonia sunt venti Septentrionales, qui verno tempore circa hirundinum adventum 9. diebus spirant, Arist. ibid.

IV. *Venti irregulares sunt, qui à cer-
ta Mundi plaga non spirant, ut: Procella,
Turbo, Prester.*

§. 1. *Procella est copiosa & crassa ex-
halatio, nubi inclusa, quæ ipsa distū-
pens, sumā vi ad terram fertur sine in-
flamatione, Arist. l. 3. Meteor. cap. 1.
Græcis dicitur ἐκνεφίας, quia scil. o-
ritur ἐκ τῶν νεφῶν, ex nubibus.*

§. 2. *Turbo est tenuior & subtilior ex-
halatio, quæ per angustū nubis fora-
mē erumpens, & in gyrum rotata, ob-
via qua q; corripit, sursum atollit, &
inftar rotæ versat, Arist. ibid. Unde
Græcè appellatur τυφῶν, à verbo τυ-
φῆν, propterea quòd omnia, in quæ in-
cidit, vehementer verberet & concutiat.*

§. 3. *Prester est ventus à tenui & ari-
da exhalatione factus, ita ut in gyrū
circumvolutus, facile ea, quæ tangit, a-
rida incēdere valeat, Arist. l. c. Græcis
dicitur πρηνὲς δὲ τὸ πρηνεῖν, incende-
re. Differt à fulmine, quòd fulmē habe-
at plus flammæ, minus flatuum, prester
contra.*

V. Terra motus est concussio partium terra, ab exhalatione calida & sicca, intra terra cavitates prater naturam conclusa, vig. maxima exitum quarente, facta cum fragore & tremore stupendo, Arist. l. 2. de Meteor. c. 8.

§. 1. Græcè Terra motus est, ὁ σφαιμαχός, ἀπὸ τῆς σείειν, quod Latinis est, concutere: Estq; materialiter verum Meteororū, quia ab exhalatione tali, ex qua vera producuntur Meteora, produci- tur; Formaliter verò est accidens terræ.

§. 2. Forma est concussio cavernosarum partiū terræ, materia verò exhalatio calida & sicca, intra terræ cavernas contenta, vique maxima exitum quarens: Effectus deniq; est sonus, à fragore proveniens.

TITULUS IV.]

DE

Meteoris apparentibus, Hiatu, Halone, Iride, Virgis, Parelio, Paraselenæ, Galaxia.

D 5

I. His.

I. **H** iatus est phasma, speciem exhibens aperientis se & dehiscentis cœli, Arist. l. 1. Meteor. c. 5.

§. 1. Hiatus dicitur ab hiando i. e. dehiscento: item vorago, quòd quasi os aperiat ad aliquid devorandū. Græcè cuncupatur tum χάσμα, à χαίvesν, hiare; tum βόθρον, à βάθρον, profunditas, quia est recessus instar speluncæ.

§. 2. Hiatus differt à fovea secundum magis & minus: si enim cavitas ampla fuerit, χάσμα; si exigua, βόθρον dicitur.

§. 3. Genus est Phasma, h. e. Meteorum apparens; forma autem, quòd speciem exhibeat aperientis se & dehiscentis cœli.

II. Halo est circulus, Solem, Lunam, aliamve Majorem stellam ambiens, ex radiorum in nubibus refractione effectus, Arist. l. 3. Meteor. c. 2.

§. 1. Halo græcis ἡ ἄλωσ, i. e. area nominatur, quoniam area rotunda, seu rēdis frugib⁹ apud veteres destinata, fimo

similitudinē habet. Plinius vocat *coronā*, quòd sidera cingere & coronare videatur; Seneca *Circulū*, quia rotundā plerumq; constat figura: vulgè verò, *Sonnen-Hof* vel *Mons-Hof*.

§. 2. *Causa efficiens* est Sol, Luna, vel alia quaedam illustris stella, nubem fulgore suo illustrans. *Materia* sive *subiectum* est *nubes*, (1.) *rara*, (2.) *equabilis*, (3.) *du celi sub astro constituta*. *Forma* verò *refractio in nube ad angulos aequales*, ideoq; forma est rotunda.

III *Iris est arcus tricolor*, in nube rorida, opaca & concava, ex radiorum Solis oppositi reflexione apparens, Arist. 1. Meteor. c. 3.

§. 1. *Iris* derivatur ab *εἶπερ*, dicere, quod indicium sit pluviae: figuram habet *semicirculi*, unde *arcus* nuncupatur.

§. 2. *Iridis colores* sunt tres: (1.) *purpureus*, (2.) *viridis*, (3.) *caeruleus*. *Materia* sive *subiectum* est *nubes rorida, opaca, concava, & Soli è regione opposita*. *Causa efficiens* est Sol vel Luna; nam etiam

Luna arcum efficit, quanquam album tantum.

IV. Virgæ sunt lineæ rectæ, quas Solis radii, directè in nubem aquosam, dissimiliter tamen raram, incidentes & refracti efficiunt, Arist. lib. de Mund. c. 4.

§. 1. Nuncupantur (1.) *εὐβοίαι* quoniam sunt quasi ferule expositæ à superiore parte nubis ad inferiorem. (2.) *Lineæ rectæ*, quod rectæ à Sole descendere videantur. (3.) vulgò, die Sonne zeucht Wasser.

§. 2. Causa efficiens sunt radii Solares, qui directè in nubem incidentes & refracti virgas efficiunt; materia verò est nubes aquosa, dissimiliter tamè rara.

V. *Parelius* est imago Solis, à latere eius, in nube densa, plana, quiescente, & aquosa, per radiorum Solis refractionem expressa, Arist. lib. 3. Meteor. c. 6.

§. 1. *Παρήλιος* dicitur à *παρὰ* & *ἥλιος*, q. d. apud Solem, quoniam splendore, & figura est Soli similis, unde imago Solis appellatur, quæ à latere eius stare videtur.

§. 2.

§. 2. *Materia sive subiectum est nu-
bes (1.) densa, (2.) plana, (3.) quiescens,
(4.) aquosa. Causa efficiens sunt radii
Solis, in nube illa retracti.*

VI. *Paraselene est imago Lune, ex re-
fractione radiorum Lunarium in nube le-
vi & humida representata, Arist. l. 3. Me-
teor. c. ultim.*

§. 1. *Παράσεληνη derivatur à τῇ Σελήνῃ
σελήνη q. d. apud lunam, est enim imago
Lunæ: Plinius vocat nocturnos Soles.*

§. 2. *Causa efficiens sunt radii Lunæ:
materia verò sive subiectum est nubes le-
vis & humida.*

VII. *Galaxia est calida & sicca exha-
latio sub cælo congregata, lactei candoris,
ex crebrarum & minutissimarum stella-
rum radiis in ipsam incidentibus & refra-
ctis dispersisq; apparens, tempore sereno,
Arist. l. 1. Meteor. c. 8.*

§. 1. *Galaxia dicitur ἀπὸ τῆς γάλακτος
κῆτος, à lacte, quòd si instar lactis effusi:
Vulgus viam ad S. Jacobum in Galatia
vocat, die Jacobs-Strasse.*

§. 2. *Materia est exhalatio calida, & secca, sub cœlo congregata; Causa efficiens sunt radii stellarum crebrarum & minutissimarum in exhalationem illam incidentes. Tempus, quô apparet, est nox serena.*

§. 3. *Quanquam Neteorici censent, in octava sphaera hunc circulum inhaerere, & lumen quarundam stellarum minutissimarum esse.*

II. REGULÆ.

I. *Fum9 & vapor sunt halitus frigidus & calidus. Frigidus, propter materiam, quâ dominatur in se mo terra, in vapore aqua; Calidus, verò, propter causam efficientem, putà virtutem Solis & reliquorum siderum: non enim potest ex aqua vapor, & ex terra fumus extolli, nisi elementa hæc sint calefacta & attenuata.*

II. *Ignis & aer exhalari nequeunt. Non ignis, quia ejus partes sunt subtilissimæ; non aer, quia ipsius subtilitas rarior est omni vapore.*

III.

III. QVÆSTIONES.

I. Siccine Cometa, quia diu durat,
non est corpus imperfectè mixtum?

R. Cometa per se diu non durat,
sed per accidens, ob exhalationem ad
ipsum accessionem, quæ incendium
fovet, Magir. Comment. in Physiol.
l. 4. c. 3. p. 311.

II. Quomodo terra motus est Mete-
orum, cum non in aëre, sed in terra vis-
ceribus generetur?

R. Illud ex hoc non sequitur: nam et-
iam ille aer, qui est circa superficiem ter-
ra internam, cum infima aeris regione ab
auctoribus conjungitur. Magir. l. 4.
physiol. c. 10. p. 391. in Comment.

CAPUT VI.

DE

Metallis.

I. PRÆCEPTA.

I. **M**etallum est corpus perfectè mi-
xturn inanimatum, ex sulphure &
argenteo vivo mixtis ac temperatis, in ter-
ra visceribus natum.

S. i.

§. 1. *Metallum* dicitur à μετελλᾶν *in-*
quirere, quoniā multo labore in ter-
 ræ venis inquiritur: Licet *Plinius* l. 33.
Hist. natur. c. 6. dici velit à μετᾶ, *juxta*
 & ἄλλο, *aliud*, quia inventā unā Me-
 tallī venā, inveniatur & altera.

§. 2. In definitione genus est *corpus*
 tum perfecte mixtum, ad differentiam
Meteororum tum inanimatū ad diffe-
 rentiā *Plantæ & animalis*. In differentia
 ponitur (1.) *materia*, quæ est sulphur
 & argentum vivum. (2.) *Causa efficiens*,
 voce hâc *mixtis ac temperatis*, indica-
 ta; puta *calor & frigus*: calor quidem,
 quatenus versat & attenuat materiā;
frigus autem, quatenus materiam at-
 tennatam & coctam condensat (3.)
Subjectum sive locus, ubi Metalla ge-
 nerantur, qui sunt *vena seu viscera ter-*
ræ, *Arist. l. 3. Meteor. c. 7.*

§. 3. *Sulphur* est materia metallaris,
 ex subtiliori exhalatione pingvi & un-
 ctuosâ, venis terræ inclusâ, constans.

§. 4. *Argentum vivum* est materia me-
 tal-

tallaris, constans ex vapore subtiliore aqueo, qui cum terra conglutinatur, & per calorem sulphuris decoquitur. Dicitur (1.) *vivum*, per *Metaphoram*, quoniam perpetuo movetur. (2.) *Mercurius*, quia ut Mercurius versatilis est, sic hoc mobile.

II. *Metalla sunt vel pura vel impura.*

§. 1. *Pura sunt, quæ ex puriore sulphure & Mercurio, exquisitè decoctis, constant, ut Aurum & Argentum.*

§. 2. *Impura sunt, quæ ex impuriore sulphure & Mercurio constant, ut Plumbum, Stannum, Æs (Cuprum à Cypro, inventionis locò, Plin. lib. 34. Hist. natur. c. 2. aliàs dictum) Ferrum.*

II. REGULÆ.

I. *Metallum crescit. Non quidem beneficiò animæ, quâ caret, sed per appositionem particulari extrinsecus adherentiam, nō sec⁹ ac calculus in vesicæ incrustatione sordium allatarum coagmētatur. Metallum igni liquefit. Id quidē*

fa-

facilius, quod minus de terrena con-
cretionem; *difficilius*, autem id, quod
plus de ea obtinet.

III. *QVAESTIONES.*

I. *Cur sulphur & argentum vivum
statuantur materia metallorum, cum ta-
men materia Metallorum fit halitus hu-
midus & glutinosus, Arist. l. 3. Meteor.
c. 7. Halitus ille est materia Metallo-
rum remota, proxima verò sulphur &
argentum vivum, quæ ex prædicto ha-
litu concresecunt, Magir. Comment.
in Physiol. l. 5. c. 1. p. 399. & 404.*

II. *Annon metalla, quia morbos &
senium patiuntur, vivunt?*

R. *Ita quidem Cardanus l. 5. de Sub-
til. p. 150. colligit, sed malè: Morbi e-
nim & senium metaphoricè tribuntur
metallis, quando scil. vires sensim
multis seculis depo-
nunt.*

CAPUT. IIV.

DE
Lapidibus.

I. PRÆCEPTA.

I. Lapidēs sunt corpora perfectè mixta, inanimata, dura, ex sicca terrestri exhalatione, unctuositate quadam aquosâ permixta, per temporis diuturnitatem, vi caloris & frigoris atq; virtute minerali conglutinata, Magir. l. 5. Phys. c. 2. t. 2.

§. 1. Lapis dicitur, quod laedat pedem, Græcè λίθος à λίαν τεθεϊσθαι, juxta Eustathium.

§. 2. In definitione genus lapidum sunt corpora perfectè mixta inanimata: ita n. conveniunt cum metallis & mineralibus. Differentiam absolvent (1.) materia quæ est exhalatio sicca & terrestri, unctuositate quadam aquosâ permixta. (2.) Causæ efficientes: nam præter virtutem mineralem, calor exhalationē illam elaborat, & frigus condensat. (3.) Qualitas, puta durities. (4.) Adjunctum, quòd

quòd successu temporis exhalatio illa conglutinetur.

II. *Lapides sunt vel vulgares, vel pretiosi.*

§. 1. *Vulgares ex crassiore & impuriore materia congelascunt, ut Tophus, Pumex, Silex, Cos, Saxum, Stryris, Pyrites, Marmor.*

§. 2. *Pretiosi ex subtiliore & tenuiore materia, singulari cœli influxu, congelascunt, viribusque insignes sunt, & dicuntur gemmæ, ut Adamas, Saphirus, Smaragdus, Hyacinthus, Amethystus, Carbunculus, Chalcedonius, Rubinus, Granatus, Chrysolithus, Asterites, Achaetes, Sardinus, Jaspis, Onyx, Turcois, quæ gemmæ sunt nobiliores: nam minus nobiles sunt Crystallus, Corallium, Hamasites, Magnes, Margarita.*

II. REGULÆ.

I. *Lapides formis differunt. Id patet ex diversis eorundem effectis, quæ sunt resiftere venenis, trahere ferrum &c.*

II.

II. *Gemma ex terrea materia constant.*
 Non quidem *obscura*, sed *subtilissima*,
humidô aqueô immixta, optimeque
cocta & temperata.

III. QUÆSTIONES.

I. *Quomodo frigiditas est causa ge-
 nerationis, cum potius sit causa corru-
 ptionis?*

R. In corporib⁹ *animatis* frigiditas
 est causa corruptionis, at in *inanima-
 tis* etiam est causa generationis, ut in
*Meteoris, Metallis, lapidibus, Medis
 mineralibus.*

II. *Annon Magnes, quia attrahit
 ferrum, est animatus?*

R. Sic quidem concludit *Cardanus*
 lib. 5. de *Subtil.* p. 150. Sed *Scaliger* *Ex-
 er.* 102. sect. 5. respondet, non omnem
*attractionem esse ab anima, cum & ignis
 attrahat & congreget homoge-
 nea, nec tamen fit ani-
 matus.*

CAPUT IIX.

DE

Mediis Mineralibus.

I. PRÆCEPTA.

I. **M**edia mineralia sunt corpora perfecte mixta inanimata, quae inter metalla & lapides ambiunt, ita ut quadam tenus naturam eorum participant, quae dantenus verò rursus ab eadem decedant.

§. 1. Vocantur (1.) *media*, quòd mediae naturæ sint inter metalla & lapides. (2.) *Mineralia*, quia in *mineris*, hoc est, in visceribus subterraneis generentur. (3.) *Fossilia*, quòd è terra fodiantur.

§. 2. In definitione gen^o sunt corpora perfecte mixta inanimata, quo cum *Metallis & lapidibus* conveniunt; differentia est, quòd inter metalla & lapides ambiunt, &c.

II. *Media mineralia* alia emolliiri saltem queunt, alia etiam liquari.

§. 1. Quæ emolliiri saltem queunt, sunt terræ quaedam lentiscentes, ut *Argilla*.

gilla, Marga, Creta, Ochra, Calx, Gypsum, Terra Sigillata, Terra Armenia.

§. 2. Quæ liquari etia queunt, sunt Succi quidam concreti, ut Sal, Alumen, Bitumen, Auri pigmentum seu Arsenicum, Viriolum, alias Chalcantbum.

II. REGULÆ.

I. Mineralia (formaliter) multum inter se sunt diversa. Cum quoad communia principia nec genere nec specie conveniant, licet materialiter quandam inter se habeant convenientiam, quatenus deducuntur ex materia humida.

II. Forma mineralium est sui multiplicativa. Habent ista vim in creatione inditam in materia disposita, Loquoque apto sese multiplicandi; id quod vel niterum satis edocet, Sennert. l. 5. Phys. c. 1.

III. QUÆSTIONES.

I. Itane media mineralia, quia generantur, vivunt?

R.

R. Scaliger exerc. 101. negat consequentiam : nam *Tophus* generatur, nec tamen *vivit*, quia caret *animâ*. *Generationis* ergò nomen commune est omnibus *generabilibus* ac *corrptibilibus*, & rebus etiam *inanimatis*, atque corporibus simplicibus competit. Sic enim ex *aere* generatur *aqua* absq; anima vivente.

II. Quo pacto *Sal* inter *mineralia*, ceu *corpora naturalia*, recensetur, cum tamen *arte* fiat? R. *Sal* aut est *naturalis*, aut *artificialis*: illum natura gignit, & dicitur aliàs *fossilis*; hunc ars facit, & nominatur *factitius*.

CAP. IX.

DE

Plantis.

I PRÆCEPTA.

I. **P**Lanta est corpus perfectè mixtum, vegetante tantùm animâ præditum, quâ è terra nascitur, alitur, augetur, & simile sibi generat. Arist. l. 1. de Plant. cap. 1.

§. I.

§. 1. Græcè dicitur *Φυτόν*, à *Φύω*, nasci, Latinis etiam *stirps*, Germanis ein *Bewächs*.

§. 2. Definitur (1.) *corpus perfectè mixtum*, ad differentiam *Meteororum*, in quib⁹ levis quædam elementorum fit altera in perfecta autè in *Plantis* (2.) *vegetativâ tantùm animâ præditum*, quo *Planta ab animali distinguitur* (3.) à *Subjecto*, quod è *terra nascatur*, tanquam è ventre. (4.) *Quod alatur, augeatur, & simile sibi generet*, quibus actionibus vitalibus differt ab aliis rebus *inanimatis*, quæ sicuti *animâ*, ita etiam *hiscè actionibus destitutæ sunt*.

II. *Partes Plantæ sunt, vel Principales, vel minus principales.*

§. 1. *Principales sunt, quibus anima vegetans nutritionem præcipuè perficit, earumq; vitam conservat, ut succus, lacryma, caro, fibra, cortex, quæ partes similes sunt: nam radix, caulis, mæprix, rami, sunt partes dissimiles.*

§. 2. *Partes minus principales sunt, quæ*

E

ad

ad plantā nec in *individuo*, nec in *specie* conservandam, multum faciunt, ut *folia*.

III. *Species Plantæ sunt arbor, frutex, herba, olus.*

§. 1. *Arbor* est planta, è cuius radice stipes nascitur, quæ sese in multos effundit ramos, ut *pomus, pyrus, vitis, &c.*

§. 2. *Frutex* est planta, quæ ramos habet absq; stipite tantum à radice progenitos, ut, *avellana, sambucus, &c.*

§. 3. *Herba* est planta minor, de se emittens caulem, vel solum folia, ut *absynthium, artemisia, &c.*

§. 4. *Olus* est planta sativa, esui apta; ut *lactuca, brassica, &c.*

II. REGULÆ.

I. *Plantæ amant, & oderunt. Non proprie, per animæ sensum; sed tralatitiè per naturæ instinctum, dum illæ se contrahunt vel tendunt beneficiò fibrarum, prout quædā naturæ earum familiaria*

ria & utilia, vel adversa & noxia im-
minent. Ita vites ulmos appetunt, a-
limentum inutile repellunt, utile ve-
rò attrahunt.

II. *Plantae natalibus locis delectantur.*
Hæc enim ipsis suggerunt alimen-
tum conveniens, in iisq; radices stir-
pium fundamenta, pro earum natu-
ra commodè excipiuntur.

III. QVAESTIONES.

I. *Annon Plantae, quia sexu distin-
guuntur, sensu praeditae sunt?*

R. *Sexus tribuitur plantis, non pro-
priè sed metaphoricè: nam per sexum,
masculinum intelliguntur robustiores,
per foemininum autem debiliores, sumtã
à vite moribus similitudine, ubi mares
robustiores, foemina contrà debilio-
res censentur:*

II. *Utrum plantae aliqua spontè sine
semine oriuntur?*

R. *Oriuntur sanè, solâ terra & aqua
fecunditate: nam & quorundam etiam*

*animalium ortus est accidentarius, quo
modo pediculi, vermes, aliaq; non nisi
per accidens generantur. Magir. in
Physiol. lib. 5. c. 4. p. 443.*

CAPUT X.

De
Animali.

I. PRÆCEPTA.

I. **A**nimal est corpus animatum sen-
tians & locò se movens, Scheibl.
1. 4. Comp. Philos. c. 21. thes. 2.

§ 1. *Animal* dicitur ab *animâ*, quâ
præditum est, Græcè Ζῷον, à ζωῆν *vita*,
quâ gaudet: Germanicè ein leben-
dig Thier.

§ 2. Definitio constat tum genere,
quod est *corpus animatum*; ita verò ani-
mal cū *Planta* convenit; tum differen-
tiâ, sensu præditum esse, & locò se movere
posse, sensus enim ad ipsius animalis esse
pertinet, eoq; solo constituitur ani-
mal. & à *planta* differt. Sensum autem
necessariò comitatur motus, utpote qui
ad

ad conservationem animalis est necessarius.

II. Species animalis sunt homo, & brutum.

§. 1. Homo est animal rationale; ubi genus est animal, differentia verò rationale, h. e. ratione præditum, seu mente donatum. Partes hominis sunt corpus, & anima rationalis.

§. 2. Brutum est animal irrationale. Quia animal ergo convenit cum homine quia irrationale autem hoc est carentis ratione, ab homine differt.

III. Bruta sunt imperfecta, vel perfecta.

§. 1. Bruta imperfecta sunt animalia ex putredine orta, sanguine carentia, & incisuris distinctum corpus habentia, Arist. l. 1. de Hist. anim. c. 1, ut in: Ela, v. g. musca, vespa, & c.

§. 2. Bruta perfecta sunt, quæ corpus habent integrum, & cæsuræ carent, quæq; sanguine, quem intra se gignunt, sunt prædita, Arist. l. 1. de Hist. anim. c. 4.

§. 3. Hæc sunt vel ἀμφιβία, quæ in utroq; elemento, aqua & aëre, vivunt, ut: rana natrix &c. vel ἐτερόβία, quæ in uno saltem elemento vivunt, ut pisces in aqua v. g. ceter, halec &c. aves in aëre, v. g. passer, anser, &c. bestia quadrupes in terra, v. g. equus, leo, &c.

II. REGULÆ.

II. Ἄνθρωπος ὁ ἄνθρωπος ἕνα καὶ ἡλιόν. Sol & homo (diversimodè) generantur, hominem, Arist. 2. Phys. c. 2. §. 16. Sol quidem tanquam causa æquivoca & universalis, homo autem tanquam causa univoca & particularis.

I. Omne animal, quamdiu salvum fuerit, nutritur, Arist. 1. x. de gener. & corrupt. c. 5. t. 41. Si non nutrimento externo, ut glis, ursus &c. quæ hyeme in terræ latebris recondita latitant; attamen nutrimento interno: illa n. multos crudos succos in æstate collegerunt, qui cum caloris imbecillitate concoqui non potuerunt, hyberno tempo-

re

re natus calor in eos incumbit, & concoquit, & inde nutriuntur.

III. QUÆSTIONES.

I. Annon bruta quedam, v. g. simia, canes &c. quia delirant, intelligunt?

R. Delirant bruta, ob imaginationem, minimè verò ob rationem, quâ carent, secus, ne bruta quidem essent.

II. Itane pisces, quia per branchias spirant, respirant?

R. Propriè per aëris attractionem non respirant, quoniam carent pulmone; licet transpirent, quæ respiratio analogica est, & rectiùs dicitur refrigeratio cordis per aquæ attractionem.

CAPUT. XI.

DE

Partibus corporis humani contentis,
Humore & Spiritu.

I. PRÆCEPTA.

I. **H**umor est pars corporis liquida & fluida, in vasis certis contenta, &

E 4

ad

ad conservationem ejusdem corporis faciens.

§. 1. Partes hæ dicuntur *contentæ*, qui, cum naturam habeant fluentem & non coherentem, aliarum administriculô continentur & sustentantur.

§. 2. *Humor* est vel *insitus*, vel *acquisitus*.

§. 3. *Humor insitus* est, qui à semine & sanguine menstruo ortus, corpori ab ipsa conformatione inest, & nativitaloris pabulum est atq; vehiculum. Dicitur alias *humidum radicale*.

§. 4. *Humor acquisitus* est, qui insiti reparandi causâ, ab utiliore alimentorum parte proficiscitur, ut *Sanguis* & *Pituita*, qui utiles sunt humores, & maximè ad nutritionem faciunt: nam inutiles sunt *Cholera* & *Melanchochia*, item *serum*, *sudor*, *lacryma*.

II. *Sanguis* est humor calidus, temperatus, dulcis, rubicundus, in venis mesaraicis preparatus, & in epate, ex partibus Chylis & arterioribus, pinguioribus & aereis cõ-

fe-

fectus, Arist. lib. 3. Histor. anim. c. 19.

§. 1. Sanguis hinc sumitur proprie, pro puro & à reliquis humoribus sejuncto humore.

§. 2. Hic humor dicitur (1.) *calidus*, quia ab optima percoctione elaboratur. (2.) *Temperatus*, quia aptus est ad edendas animalis operationes (3.) *Dulcis*, quoniam à moderato calore & ex temperatissima chyli parte oritur. (4.) *Rubicundus*, quia rubedinem ab epate, quod rubrum est, acquirit. (5.) *In venis mesaraicis preparatus*, & in epate confectus, ubi subjectum inuitur. (6.) *ex partibus chyli temperatioribus, pinguioribus & aereis ortus*, quæ sanguinis materia est.

III. Pituita est humor frigidus, liquidus, albus & insipidus, ex frigidiore chyli portione in epate genitus, ut per ulteriorem preparationem in sanguinem redigatur, Arist. l. 1. de Sen. anim. c. 18.

4. 1. Græcè appellatur φλέγμα, ἀπὸ τῆς πέφλεγμαι, contrario sensu, qua minime ustum.

E 5

§. 2.

§ 2. Humor est (1.) *frigidus*, non exactè, sed quia frigiditas in eo prevalet. (2.) *liquidus*, est n. aquosus. (3.) *albus*, quoniam frigus causa est albedinis. (4.) *Insiptus* ferè: nam eò modò dulcis est, quo aqua. (5.) ex crassiore & aquosiore chyli parte in jecore procreatus, quæ *Phlegmatis materia* (6.) à natura ordinatus, ut ex eò facillimè temporis progressu sanguis efficiatur.

IV. *Bilis flava* est humor calidus, crassus & amarus, è calidioribus chyli partibus procreatus & in vesica fellea collectus.

§ 1. *Bilis flava* à calore sic nuncupatur, Græcè *χολή ξαυρή*, Latinis *cholera*.

§ 2. Hujus (1.) *qualitates* sunt caliditas, crassities & amaritudo. (2.) *Materia* est Chyli portio calidissima & sicca (3.) *Subiectum* autem vesica fellea, in qua colligitur.

V. *Bilis atra* est humor frigidus & sicciens, crassus, nigricans, acerbus & acidus, è
frig

frigidioribus Chyli partibus enatus, & in Splenem collectus.

§. 1. Bilis atra identidem à colore sic vocatur, Græcè χολή μέλαινα, inde est *Melancholia*.

§. 2. Humor hic (1.) est frigidus, siccus, crassus, quoniam terreus. (2.) Nigrescens, quia vergit ad nigredinem. (3.) Saporem habet interdum acerbum, cum magis in eo calor coxerit humidum; Interdum acidum, si minus. (4.) Materiam agnoscit frigidiores Chyli partes, (5.) Subjectum verò Splenem, in quo colligitur.

VI. Spiritus est substantia pertenuis, aerea ac vaporosa, primum animæ instrumentum ad functiones obeundas.

§. 1. Spiritus hic si mitur *Physicè*, pro corpusculo subtilissimo, quod non est ἀπλόν, sicut aer & ventus sunt Spiritus.

§. 2. Hic (1.) *Substantiâ suâ* est ferè elementaris, quia talis est ejusdè materia; &c. (2.) *primum animæ instrumentum*, ad cuncta naturæ munia exequenda.

§. 3. Est autem vel *insitus*, qui singulis membris solidis innascitur, & ex semine genitali procreatur, prima caloris nativi sedes: vel *influens*, qui in implantati, ne exsolvatur & evanescat, subsidium emanat.

§. 4. Hic est triplex: 1. *Naturalis*, qui in epate generatur, ex puriore sanguine, ad naturales operationes perficiendas. 2. *Vitalis*, qui in corde gignitur ex naturali Spiritu, & per arterias diffunditur in totum corpus. 3. *Animalis*, qui in cerebro, ex vitali Spiritu gignitur, ad operationes sensuum perficiendas.

II. REGULÆ.

I. *Sanguis* (per se) est frigidus, Arist. I. 2. de part. anim. c. 2. cum sit de natura aquea, & ob id congelari etiam queat; *calidus* autem est per accidens, & ratione officii, quatenus est in corpore, & ab optima percoctione elaboratur, Vogel. Phys. spec. de animalo I. 56. p. 20.

II. Spiritus in diffitas partes influit, sine penetratione dimensionum. Quia est maximè tenuis, unde citra impedimentum in momento huc atq; illuc celeri quadam pernitate diffunditur, membraq; pervadit.

III. QUÆSTIONES.

I. Cur Humores & Spiritus inter animalis partes numerantur, cum tamen nullam figuram, nec certum incrementi modum obtineant?

R. Nomen partis hoc loco usurpatur latius, pro eo omni, quod ad corporis humani constitutionem & vitam est necessarium. Quod n. à Toto demere non licet sine Totius dissolutione, id meritò Totius pars dicitur. Itaq; Humores & Spiritus, quoniam iis demptis, totus homo constare non potest, partium nomine rectè censentur, Scalig. exerc. 280. sect. 2.

II. Quâ veritatis specie Arist. sect. 30. probl. 1. Melancholicos dixit esse ingeniosos, cum

cum tamen *Melancholia* ad motus omnes tam *anime* quam *corporis* sit inepta?

R. *Ingenii vis* cernitur vel in *celeriter discendo*, vel in *constanter retinendo*. Hac *posteriori vi* excellunt *Melancholici*: quia n. *ficcitas* necessaria est ad *retinendum*, ideò *firmantur* & *contemperantur* ab humore cum calore naturali *sanguis* & *Spiritus*.

CAPUT XII.

DE

Partibus corporis humani continentibus, iisque similaribus.

I. PRÆCEPTA.

I. **P** *Artes humani corporis continentibus similes sunt, vel dissimiles, Arist. l. 1. de Hist. anim.*

§. 1. *Dicuntur partes continentibus, quia ob solidam suam naturam per se consistunt, & alias sustentant.*

§. 2. *Partes similes sunt, quæ undiq; infimiles secundum sensum parti-*

en.

culas ejusdēq; speciei dividi possūt.

II. *Partes similes sunt Ossa, Cartilaginee, Ligamenta, Membrana, Nervi, Arteria, Vena, Fibra, Adeps, Cuius, Caro.*

§. 1. *Ossa sunt partes corporis durissima, siccissima, frigidissima, à seminis crassamento per exustionem genita, ad totius stabilitatem & fulcrum. Græcè appellantur ὄστυ.*

§. 2. *Cartilago est pars, quodammodo dura, flexilis tamen, ad custodiendas partes motui destinatas. Græcè dicitur χόνδρος.*

§. 3. *Ligamentum est pars corporis similis, genita ex semine, aliquantisper dura, ossa instar funiculi inter se connectens, & reliquas partes ossibus, ne fiat luxatio.*

§. 4. *Membrana est pars similis, ex semine genita, tenera, singulas alias partes tegens, sensûs gratiâ, Arist. 1. 3. de Hist. anim. 6. 13.*

§. 5. *Nervi sunt partes spermaticæ, à cerebro aut spinali medulla exorte,*

in.

interiori parte medullares, exteriori membranae, spiritum animale[m] deferentes ad sensum & motum.

§. 6. *Arteria* sunt vasa concava, oblonga, duplici crassissima tunica constantia, deducendo vitali spiritui, nec non temperando & expurgando cordis ac singularum partium calori dicata.

§. 7. *Vena* est pars similis, rotunda, fistulae instar excavata, ab epate orta, una constans tunica, fibris triplicibus contexta, spiritum naturalem & sanguinem pro nutrimento ad singulas partes deferent.

§. 8. *Fibrae* sunt partes similes, albae, solidae & siccae, ad actiones membrorum mobilium administrandas, e semine factae.

§. 9. *Adeps* est pars similis, humidus & exanguis ex aerea & pinguiore sanguinis parte, per vasorum tunicas exsudante, a frigiditate partium nervosarum concrescens.

§. 10. *Caro* est pars similis, mollis,

ru.

rubicunda, ex sanguinis coagulo
concreta.

§. II. *Cutis* est pars similaris, facta
à frigore, & ex lento quodam hu-
more concreta, carnis tegendæ gra-
tiâ. Arist. 1. 3. de Hist. anim. c. 11.

II. REGULÆ.

I. Πιμελή καὶ σέας Διαφέρουσιν ἀλλήλων. *Adeps & sebum inter se differunt,*
Arist. 1. 3. de Hist. anim. c. 17. Et qui-
dem (1.) *natura qualitate*, quia sebum
terrenum magis est quàm adeps. (2.)
Subiecto: animalia enim, quæ utrinq;
dantata, sed cornigera sunt, hæc sebum
habent; at quæ ut, inq; dentata, cor-
nua non habent, loco sebi adipem
obtinent. (3.) *Loco*: adeps in ra carnē
cutemq; solet consistere, sebum sem-
per in fine carnis situatur.

II. *Generatio sanguinis opus est non ve-
narum, sed epatis.* Quippe quod insita
sibi ei ex facultate sanguinē perficit,
etsi vis sanguifica venis est tribuēda,
quam

quam à jecore illapsam acceperunt.
Magir. Comment. in Phys. l. 5. c. 9.

III. QUAESTIONES.

I. *Utrum ossa sentiunt?*

R. *Sensus*, quem habent, non ab ossibus proficiscitur, sed à *membrana* illa, quâ ossa obducuntur, quàm *περιόστιον* ob id Græci quasi ambientem ossa vocârunt. Hac enim abrafa, non modò sine dolore, verùm etiam sine ullo prorsus sensu ossa secabis, combures, & quo libuerit modo, tractabis.

II. *Quomodo arteriæ à venis differunt?*

R. Differunt (1.) *origine*: arteriæ enim ex sinistro cordis vetriculo prodeunt, venæ ex epate. (2.) *Functione*, quia arteriæ vitale spiritum totî corpori subministrant, venæ spiritum naturalè ad singulas partes deferunt. (3.) *Substantiâ*: vena unâ cõstat tunicâ, arteria verò duplici. (4.) *Motu*: arteriæ sine intermissione moventur, venæ non item.

CA.

CAPUT XIII.

DE

Partibus dissimilaribus ex-
ternis.

I. PRÆCEPTA.

I. **P**artes corporis humani dissimilares sunt, quae ex similibus compositae, diversa sunt substantia & nominis.

§. 1. Dicuntur (1.) dissimilares, quia dissimilis sunt substantiæ, (2.) organice, ab organis diversis ad diversa officia deputatis.

§. 2. Et hæc sunt vel *externæ*, vel *internæ*. *Externæ* partes sunt *Caput*, (sub quo *Collum*) *Truncus*, *Artus*.

II. *Caput* est pars corporis dissimilaris, collo supraposita, globosa, facultatis animalis sedes, Arist. l. 2. de Hist. anim. c. 10.

§. 1. *Partes principales capitis* sunt *Cranium* & *facies*.

§. 2. *Cranium* est os capitis rotundum & crassum, ossibus & suturis distinctum, ac membranâ circumdatum, cerebri imprimis muniendi & custodi-

en-

endi causâ, pilosi capitis parti proxime adhaerens.

§. 3. *Facies* est pars, quæ calvæ subiecta est anteriore parte, Arist. l. i. de Hist. anim. c. 8. Hæc comprehendit in se *Oculus, Aures, Nasum, Genas, Os*

§. 4. *Oculus* est pars faciei, sub frontem & supercilia posita, tunicis & humoribus constans, potentia visivæ organum. Arist. l. i. de Hist. anim. c. 9.

§. 5. *Auris* est pars faciei, tribus constans ossibus, auditus instrumentum, Arist. l. i. de Hist. anim. c. 11.

§. 6. *Nasus* est pars organica, in media faciei posita, respirationis & odoratus instrumentum, Arist. l. 2. de part. anim. c. 16.

§. 7. *Gena* est pars faciei, quæ inter nasum, aures & os, velut circumscripta continetur, Arist. l. i. de Hist. anim. c. 11.

§. 8. *Os* est faciei pars, quæ diductis labris ad imas usq. fauces interjacet, in qua continentur *Dentes, Lingua, Palatum, Gurgulio, Amygdala.* §. 9.

§. 9. *Dentes* sunt partes omnium durissime, intus cavę venulis arteriis & nervis præditę, molliendis & præparandis ventriculo cibis destinatę.

§. 10. *Lingua* est pars carnea, rara & laxa, spongię instar, medio in ore posita, gustatüs & sermocinationis organum.

§. 11. *Palatum* est pars oris superior modicę concava, foraminibus pertula, quibus ę cerebro pituita in os descendit.

§. 12. *Gurgulio* est caro fungosa, oblonga, a palato in os propendens, ac vocis articulata in homine modulationem conferens.

§. 13. *Amygdalę* sunt carnes duę ab utraq; faucium parte locatę, glandulosa, porosa & spongiosa, figurę etiã ratione glandib⁹ rotundis cum quadam longitudine persimiles, a natura pro excipiendis superfluis humorib⁹, proque principio fistulę arterialis 5 coarctando ordinatę & constitutę.

§. 14.

§. 14. *Collum* est pars corporis dissimularis, inter caput & humeros sita, asperæ arteriæ tegumentum, & gulæ munimentum, Arist. l. 3. de part. anim. c. 3. & l. 4. c. 10.

111. *Truncus* est corpus sine capite & artibus.

§. 1. Partes ejus duæ sunt: *Θώραξ*, *pectus*; & *γαστήρ*, *venter*.

§. 2. *Pectus* est pars trunci anterior, quæ collo subjecta, à costis utriusq; circumscribitur, estq; sedes membrorum vitalium.

§. 3. *Partes pectoris* sunt vel *carnosæ*, ut *Mamilla* & *musculi*; vel *osseæ* exque anteriores, ut *sternum*, *Clavicula*, *Costæ*; aut posteriores, ut *Dorsum* (cujus substantiam constituunt *scapula*, *Spina*, *Coxendices*) & *Nates*.

§. 4. *Mamilla* sunt partes, in media thoracis regione, & ad lat9 ejus sitæ, & substantia carnea, molli, spongiosa & glandulosa, cōstitutæ, ab utraq; parte nervis, venis, arteriis intertextæ, pro

lactis elaboratorio, & receptaculo
foetus nutritivi, proq; cordis impri-
mis virilis munimento.

§. 5. *Musculi* sunt partes carnosæ,
ad motum thoracis perficiendum or-
dinatæ.

§. 6. *Sternum* est os pectoris, anti-
cam ejus partem constituens, in qua
costæ conveniunt.

§. 7. *Claviculae* sunt gemina ossa
collo proximè subjecta, quæ hume-
rum & verticem efformant.

§. 8. *Costæ* sunt laterales pectoris
partes, & quidem ossæ, ex seminali
superfluitate è spina dorsali progna-
tæ, & quidè in octava spinæ dorsi ver-
tebra initium fumentes, & usq; in e-
jusdem vertebram decimam nonam
desinentes, ut sint velut interstitia,
& circa membra vitalia quasi pro-
pugnacula & munimenta.

§. 9. Νῶτ Ⓞ ὀπίμῆρ Ⓞ τὸ ἴωραη Ⓞ,
τὸ ὀπίθεν τὸ στήθος. *Dorsum* est pars tho-
racis, pectori nēpe anteriori retrò ve-
lut

lut opposita, Arist. l. de Hist. an. c. 15.

§. 10. *Scapulae* sunt duo ossa in dorso sita, clavicularis & brachio inarticulata, ad costarum robur, & musculorum implantationem.

§. 11. *Spina* est pars dorsi, 34. vertebrae variè inter se articulatis constans, spinalem medullam intra cavitatem suam continens, ad corporis sustentationem efformata.

§. 12. *Coxendices* sunt duo ossa robustissima sacro ossi insita, ac desinentia in nates, quæ sunt musculosæ,

§. 13. *Nates* sunt pars corporis posterior, quæ maximè carnosæ, infra lumbos prominēt, pro requie totius corporis captanda,

§. 14. *Venter* est pars trunci inferior, quæ à pectore, ubi verè costæ desinunt, deorsum ad coxas usq; & pubem protenditur, in quæ nutritionis & generationis organa, Arist. l. 1. de Hist. anim. c. 13. & l. 2. de part. anim. c. 9.

VI. *Artus* sunt duo: *Manus* & *Pes*.

§. 15

§ 1. *Manus* est pars corporis quæ à scapulis ad digitos usq; protenditur, brachio, cubito & manu extrema constans, ad res apprehendendas ordinata.

§. 2. *Brachium* est, quod ab humero ad cubitum pertinet, & constat uno osse magno, & musculis multiplicib⁹, quorum septem regunt motum brachii, quaterni verò, qui dicuntur lacerti, regunt cubiti motum: & venis etiam constat tribus insignibus, humeraria, axillari, & mediana.

§. 3. *Cubitus* est tota illa pars, quæ inter brachiale, & cubiti articulum est, constans duobus ossibus, quorum majus & inferius dicitur ulna; minus & superius radius. Constat etiam musculis 33. ad brachialis & manus motum comparatis.

§. 4. *Manus extrema* est pars, quæ à carpo usque ad extremos ungues protenditur.

§. 5. *Pes*, est pars corporis, coxæ inserta, quæ à natibus ad plantas usq;

F

por-

porrigitur, femore, crure, & pede parvo constans, ambulandi, & standi organum.

§. 6. *Femur* à coxa usq; ad genu porrigitur, constans osse omnium maximo, musculis & carne glandulosa ad inguina consistente, ubi bubones generantur.

§. 7. *Crus* est pars, à genu ad pedem parvum protenta, constans duob; ossibus longis, quorū interius & majus tibia, exterius & minus fibula vocatur.

§. 8. *Pes parvus* sub ipso talo incipit, & ad extremitatem digitorum excurrit, constans ossibus 28. & musculis vicenis binis, quibus digiti extenduntur & flectuntur.

II. REGULÆ.

I. *Quodcumq; membrum à natura est licet visum, natura est, expers probris est.*

Nates igitur, ut & *Penis* & *Matrix*, probrum non merentur: sunt enim *natura opera.*

II. Tot costae (naturaliter) sunt in viris, quot in mulieribus.

Commentum ergo est, viros quapiam costam in altero latere esse destitutos.

III. QVAESTIONES.

Utrum Dens sentit? R. Dens (quantum ad ejus partem à gingivis relictam) sentit, quoniam se nervus, ejusque virtus, ad eam usque regionem extendit, ubi cavitas dentis interna desinit, & gingivarum terminus est: Alit eadem dentis pars, quae prominet non sentit, quia ea secari, limis atteri, nec non cadentibus ferris uri potest, sine ullo sensu, Magir. Comment. in phys. c. 10. lit. A.

II. Cur costae aliqua dicuntur spuriae, cum omnes sint verae?

R. Spuriae dicuntur, non quod costae non sint, sed quia imperfectae sunt, & paulatim magisque decurtantur, neque sterno coarticulantur, ut verae costae.

CAP. XIV.

DE

Partibus dissimilaribus internis,

I. PRÆCEPTA.

I. **P**artes interna numerantur secundum tres ventres, infimum, medium, & supremum.

§. 1. In infimo ventre sunt organa naturalia, destinata vel nutritioni, vel generationi.

§. 2. Ad nutritionem pertinent Gula, Ventriculus, Intestina, Mesenterium, Jecur, Lien, Vesicula fellea, Renes, Vesica.

§. 3. Generationi inserviunt *vesa seminaria*, & Testes, quæ organa utriusque sexui communia sunt: viris enim penis, & foeminis uterus peculiaris est.

§. 4. Gula est pars colli interior postica, inter os & ventriculum locata, carnosa, & nervosa, per quam cibus potusque in ventriculum defertur. Arist. l. 1. de Hist. anim. c. 12.

§. 5. Ventriculus est pars membranosa-

no-

noſa, cava, ſphærica, duabus propriis
tunicis conſtans, ſub diaphragmate
in medio penè corpore ſita, primæ
concoctionis officina, nutrimentum
ingeltum convertens in chylum, e-
andemq; ad inteltina per inferius o-
rificium transferens.

§. 6. *Inteltina* ſunt oblonga, rotun-
da ac cõcava corpora, ad podicẽ us-
q; producta, alterandis aliquantulum
cibis, diſtribuendo in jecur chyle. &
ad evēhẽdas ſuperfluitates inſtituta.

§. 7. *Mefenterium* eſt quidam pan-
niculus, in medio inteltinorum col-
locatus, illaq; invicem colligans &
connectens.

§. 8. *Jecur* eſt pars organica infimi
ventris, conſtãs carne rubra, ſangvini
nuper coagulato ſimilima, proximè
in dextro hypochondrio ſita, & ſan-
ginis officina, Ariſt. l. i. de Hiſt. a-
nim. c. 17.

§. 9. *Lien* eſt pars rara, fungoſa, car-
ne obſcura cõſtans, ſub diaphragma-
te in ſinistro hypochõdrio ſita ex ad-

verso jecori, atq; ex illa atram bilem attrahens. Arist. l. de Hist. anim. c. 17.

§. 10. *Vesicula fellea* est pars membranacea, unicam & simplicem habens tunicam, sed validam, triplici villorū genere textam, oblonga rotundaqve cavæ jecoris parti coñexa, bilē ex illo attrahens, & in intestina propellēs.

§. 11. *Renes* sunt partes carnosæ, densæ & maximè solidæ, pinguedine obductæ, quæ sub diaphragmate in utroq; latere situm habent, & humore seroso sanguinem repurgant, Arist. l. 3. de Part. anim. c. 9.

§. 12. *Vesica* est pars nervosa, duabus tunicis constans, triplici fibrarū genere intertexta, rotunda & aliquantulum oblonga, sita in hypogastrio, urinam ab ureteribus advectam excipiens, & foras excernens.

II. *In medio ventre sunt partes vitales* ut καρδιά, cor; & πνεύμων, pulmo: in supremo autem ventre est pars animalis, nempe ἐγκέφαλος, cerebrum.

§. 1. Cor est pars principalissima, durâ, densâ & solidâ carne constans, figuræ pyramidalis non absimilis, vitæ fons, & vitalis facultatis domicilium, in quo spiritus vitales elaborantur, & per arterias à corde ortas distribuuntur in totum corpus. Arist. l. 3. de part. anim. c. 4.

§. 2. Pulmo est pars rara, levis, spongiosa, ac velut ex spumoso sanguine concreta, testudini similis, in dextra thoracis parte locata, ejusq; totâ cavitate implens, respirationis & vocis instrumentum, Arist. lib. de Respir. c. 1.

§. 3. Hæc organa à naturalibus distinguit *diaphragma*: Est panniculus rotundus ex carne, nervis & membranis constans, undique lateribus transversim, & dorso circa duodecimam vertebram alligatus, membra naturalia à vitalibus dividens.

§. 4. *Cerebrum* est pars maximè frigida, mollis, alba & medullaris, ex purissima seminis & spirituum portione

fabricata, & in cranii cavitate sita, facultatis animalis principium, Arist. l. 2. de Part. anim. c. 7.

II. REGULÆ.

I. *Esar* (propter diversitatem materiae, in quam incumbit & agit) diversos producit effectus. Ex portione enim terrestri melancholicam, ex frigidiore & cruda parte pituitam, ex subtiliore pituitam, ex subtiliore & fervescente bilem, ex mediocri & aerea portione verum producit sanguinem.

II. *Sensus* pro manat à cerebro. Non immediate, sed mediate, beneficio videl. nervorum, qui oriuntur à cerebro.

III. QUÆSTIONES.

I. Quomodo *jecur solius sanguinis officina est*, cum & reliquos humores gignat?

R. Id fit *per accidens*: nam *per se* solius sanguinis instrumentum est.

II.

II. Annon Cerebrum, quia aliis
membris sensum communicat, ipsum
etiam sentit?

R. Cerebrum habet vim sentien-
di δυνάμει, non autem αἰτι, juxta Sea-
ligerum.

CAPUT XV.

DE

Anima in communi, & in specie de
Anima Vegetante.

I. PRÆCEPTA.

I. **Ἡ** ψυχὴ εἶναι ἐν τελέχεια ἢ πρῶ-
τη σώματι φυσικῶς, ζῶν ἔχοντα
τὴ δυνάμει. Anima est αἰτις primus cor-
poris naturalis, vitam habentis potentiā,
Arist. l. 2. de Anim. c. 1. t. 6. Seu, ἡ
ψυχὴ τῆς, εἶναι ὡς ζῶντα, καὶ αἰσθανό-
μεθα, καὶ ἀγνοίμεθα πρῶτως. Anima
est id, quo vivimus, & sentimus, & intelli-
gimus primò, Arist. l. 2. de Anim. c. 2.
t. 24. ut anima vegetans, sentiens & ra-
tionalis.

S. I. In priori definitione considera-
tur anima respectu corporis; ab anima
in-

informari; in posteriori autem respectu operationum suarum, quatenus effectivum earundem principium est.

§. 2. *Anima* dicitur ἀπὸ τοῦ ἀνέμου; à vento: quia n. motus animæ est spirationi venti similis, ideò & à venti spiratione similitudo ducitur. Græcis est ψυχὴ à ψυχεῖν, spirare; Hebræis verò Naphasch à Naphasch respiravit.

§. 3. Cæterum *Anima* hîc non consideratur absolute, sed respectivè, quatenus est cum corpore conjuncta, illiusq; forma informans.

§. 4. Prior definitio constat tum genere quod est ἐντελέχεια, ab ἐν, quia inest in aliquo, τέλει, perfectio, & ἔχειν, habere, Scalig. Exerc. 307. sect. 7. hoc est, actus primus, seu formæ rei, quâ anima actuat & informat: tum differentiâ, quæ respicit corpus naturale, ut excludatur corpus artificiale, quod interdum videtur habere actionem corpori animato similem, sicut Architas Tarentinus fecisse dicitur columbam volatilem. Sed hæ

hæ actiones uti non ab *anima*, ita nec per *organa naturalia* perficiuntur. Ad-
ditur: *vitam habentis potentiã*, id est,
quod vitam habet, vitæq; operatio-
nes exercere potest, quando cunque
vult. Excluduntur ita *cadavera*, quo-
rum instrumentis ad vitam & functi-
ones animæ nulla inest aptitudo.

§. 5. In posteriori definitione diffe-
rentia desumitur à triplici *anima* sive
specie sive *gradu*, ceu *anima vegetante*,
sentiente, & *rationali*; quæ quidem
partes non *conjunctim*, sed *disjunctim*
sic sunt accipiendæ: Anima est prin-
cipium, quo vivimus, aut sentimus,
aut intelligimus primò.

§. 6. Subjungitur vocabulum *prì-
mò*: nam *anima* primò vivimus, &c.
corpore autem non *primò*, sed *secunda-
riò* & *organicè*.

II. *Anima vegetans est actus primus*
corporis naturalis organici, quo illud vivit,
nutrimentò assumtò nutritur, augetur, &
simile sibi in specie generat.

F. G.

S. R.

§. 1. Genus est *actus primus corporis naturalis organici*, quo anima vegetans convenit cum anima sentiente & intelligente.

§. 2. Differentia desumitur partim ab effectu anima vegetantis, quæ est vita; partim à trina anima vegetantis facultate, nutritive, auêtrice, & procreatrice.

III. Nutrix est anima vegetantis facultas, nutrimentum vti caloris innati in corpore animati substantiam convertens, ut reparetur id, quod absorbitur, Arist. 1. 2. de Anim. c. 4. t. 48.

§. 1. In hac definitione genus est anima vegetantis facultas, quâ cum auêtrice & procreatrice convenit.

§. 2. Differentia complectitur (1.) causam efficientem tum principalem, puta animam vegetantem; tum instrumentalem, nempe calorem innatum. (2.) Obiectum, quod est τροφή, nutrimentum.

(3.) Subiectum, nim. corpus animatum, ejusque partes nutrienda.

(4.) Formam; hæc verò est conversio

fio

sio nutritantis in substantiam corporis animati.

(r.) Finem, ut reparetur illud, quod indies absumitur in corpore animato.

IV. Auctrix est, vis animæ vegetativæ, quæ corpus animatum ex alimento assimilato vi coloris innati nutritum, in omnem dimensionem extenditur, ut justam magnitudinem acquirat, ad edendas debitas actiones.

§. 1. Facultas hæc est vis animæ vegetantis, quia hæc, sicut est in corpore omnium naturalium actionum principium, ita quoque naturalis incrementi causa efficiens prima erit.

§. 2. Objectum Auctricis idem est, quod etiam Nutricis, nutrimentum nimirum, sed diverso respectu nutritio enim tantum substantiam respicit, auctio verò quantitatem.

§. 3. Forma est extensio partium in omnem dimensionem, h. e. in longum, latum & profundum, servatâ tamé proportione, quâ justa magnitudo acquiratur.

F 7

§. 4.

§. 4. *Finalis causa accretionis, est, ut corpus animatum suis fungatur muniis, debitasq; edat actiones.*

V. *Procreatrix est potentia anima vegetativa, quâ ex semine prolifico animans novam substantiam, sibi specie similem, procreat, ad perpetuam specierum conservationem, Arist. l. 1. de anim. c. 4. t. 48.*

§. 1. *Procreatrix, dicitur aliàs facultas generativa, cujus genus est potentia anima vegetativa.*

§. 2. *Differentia desumitur ab eius operatione, puta generatione. Ubi occurrit: (1) Causa efficiens, anima vegetativa. (2.) Objectum, semen prolificum. (3.) Subjectum, nova substantia, similis ei, quæ generat. (4.) Forma, novæ substantiæ productio. (5.) Finis, perpetua specierum conservatio.*

VI. *Effectus animæ vegetantis est vita, cui mors opponitur.*

§. 1. *Ζωή ἐστὶν ἡ μόνη τῆς θρεπτικῆς ψυχῆς οὐκ ἐν τῷ θερμῷ. Vita est permansio animæ vegetativa cum calore in corpore,*

Arist.

Arist. 1. de Respir. c. 18. Positâ enim animâ in corpore, ponitur vita, & rursus sublatâ animâ à corpore, vita tollitur. Dicitur *cum calore*, sed non solo: nam & in *calore nativo*, & in *humido radicali* vita consistit.

§. 2. Ὁ θάνατος ἐστὶ φρεσὶ τῶν θερμῶν καὶ ὑγρῶν φύσιν. *Mors est extinctio calidi & humidi naturalis*, Arist. sect. 14. probl. 10. & lib. de Vit. & Mort. c. 4. *Seu: Mors est absentia discessusq; anime à corpore, ob defectum innati caloris*, Conimb. lib. de vit. & mort. c. 3. *Extincto enim calore nativo, qui corporis & animæ quasi vinculum est, anima à corpore discedit.*

II. REGULÆ.

I. *Anima est primum subiectum (ue quo seu informationis) omnium facultatum.* Hæ n. primò dimanant ab anima per *actionem immanentem*, ideoque

reperiuntur in eadem, tanquã, in sub-
jecto; quanquam totum compositum est
subjectum ut quod seu denominationis.
D. Scharf. lib. 5. Phys. spec. c. 1. p. 420.

II. *Generatio (univoca) solius viventis
est.* Hoc n. dat materiam & formam,
ut ex femine equino educitur forma
equi; at *generatio equivoca* est etiam i-
nanimatorum. Ita Sol ex putri terra
generat ranas, & ignis ex ligno alium
ignem, ex caseis putrefactis generantur
vermes, &c.

III. *QVÆSTIONES.*

I. Cur Aristoteles *animam in como-
muni* definiuit per *vivere, sentire & in-
telligere*; cum tamen *sentire & intellige-
re*; etiam sit *vivere*?

R. *Vivere* hinc non late accipitur, pro-
ut quamlibet actionem cuiusvis anime
includit, aliàs enim esset tautologia;
sed *strictè*, pro solis anime vegetantis
operationibus, quæ sunt nutritio, aug-
mentatio & generatio. *Priori modo*

sentire.

sentire & intelligere est vivere, non posteriori. D. Stahl, instit. Phys. sect. 6. c. 1. ad theor. 2.

II. Utrum generatio, quia est ob specierum conservationem, etiam sit ob interitum individuorum humanorum, licet non peccantium?

R. Ita quidem Socinus lib. de Stat. prim. hom. p. 17. concludit, sed fallaciam cause committit: nam generatio in statu immortalitatis primò non erat propter interitum individuorum humanorum, ut post lapsum; sed propter multiplicationem individuorum perpetuò viventium secundum institutionem Creatoris: Crescite & multiplicamini, &c. Gen. 1. v. 28. D. Kesler. in Exam. Phys. Photin. sect. 2. princ. 14.

p. 246. &

249.

CAPIT. XVI.

DE

*Anima Sentiente, & in specie de
Sensibus externis.*

I. PRÆCEPTA.

I. **A** Nima sentiens est actus primus corporis organici, cujus ratione animal objecta sensibilia, quæ extra ipsum sunt, mediante corporis instrumento percipit, salutaria appetit, & locum movetur.

§. 1. *Subiectum est animal: sentire enim non est anima solius, nec corporis solius, sed conjuncti animalis. Arist. l. 1. de Sens. & sensib. c. 1. Objectum verò sensibile, quod est veluti causa movent sensum.*

§. 2. *Dicitur (1.) quæ extra ipsum sunt, quo anima sentiens differt ab anima vegetante, quæ nihil extra se percipit. (2.) Mediante corporis instrumento, quo distinguitur ab anima intelligente, quæ ad formarum intelligibilium perceptionem instrumento non utitur.*

§. 3.

§. 3. Deniq; sumitur differentia à trina anima sciētis facultate, cognoscitiva, appetitiva, & locomotiva.

II. Facultas cognoscitiva est, quæ mediante certō corporis instrumentō objecta sensibilia ad se delata percipit, dijudicat, & tandem ad certum finem dirigit.

§. 1. Nuncupatur aliàs ἡ αἴσθησις, Sensus: ἡ αἴσθησις ἐστὶ τὸ δυνάμει τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν ἀντὶ τῆς ὕλης. Sensus est id, quod vim habet recipiendi species sensibiles absq; materia, Arist. l. 2. de anim. c. 12. t. 121.

§. 2. Ceterum ad Sensem in actum deducendum, quinque requiruntur; (1.) facultas, sub qua tamen & spiritus animalis comprehenditur, qui in cerebro fabricatur, & per nervos in sensorium delatus, sensum ciet (2.) Objecta sensile, h. e. quod sensu percipitur. (3.) Species sensibilia, quæ est idea aliqua, imaginē objecti representans, ut secundum eam sensus dijudicare possit. (4.) Organum, estq; certa corporis pars, quæ obiectum

etiam

Etum sensibile percipitur; dicitur ali-
às *sensorium*. (5.) *Medium*, per quod spe-
cies sensibilis provenit ad organum.

III. *Sensus sunt externi, vel interni.*

§. 1. *Sensus externi* sunt, qui in exte-
riore corporis parte magis resident;
& res externas præsentem comprehē-
dunt, ut *Visus*, *Auditus*, *Olfactus*, *Gus-
tus*, *Tactus*, Arist. 3. de Anim. c. 1.

§. 2. *Sensus interni* sunt, qui rerum
sensibilium species non solum præsen-
tes, sed & absentes percipiunt, cōsent,
dijudicant, & diutius conservant.

§. 3. Differunt ambo (1.) ex parte
organorum, quæ in exterioribus extra ce-
rebrum posita sunt, interiores autem
sunt in ipso cerebro. (2.) *Ratione ob-
jectorum*: Externi enim versantur cir-
ca objecta tantum præsentia, interni
verò etiam circa absentia. (3.) *Ratio-
ne modi cognoscendi*: exteriores enim
percipiunt sua sensibilia *immediatè*,
interiores autem *mediatè*, cum præ-
via cognitione externorum.

IV.

IV. *Visus est sensus externus, rei visibilis perceptivus.*

§. 1. *Visus accipitur hic nominaliter & distinguitur à visione, tanquam causa ab effectu.*

§. 2. *Objectum ejus appellatur τὸ ἑσθητὸν, visibile, quod radiandi in se vim habet, estque τὸ χρώμα, color; vel τὸ φῶς, lumen.*

§. 3. *Medium, per quod fit visio, est διαφανές, perspicuum, quod non est visibile, nisi per colorem externum, Arist. l. 2. de Anim. t. 68.*

§. 4. *Organum remotum est oculus, proximum verò humor crystallinus, quem Græci κόρην, Latini pupillam vocant.*

V. *Auditus est sensus externus, rei audibilis perceptivus, Arist. l. 2. de Anim. c. 8.*

§. 1. *Objectum ejus dicitur τὸ ἀκροῦν, res audibilis, & est ὁ ψόφος, sonus.*

§. 2. *Medium, per quod sonus delatus auditur, est δινχῆς, resonans, nempe*

aer

aer & aqua: animalia enim tam in aere, quàm in aqua audiunt; in illo crebriùs, in hac rariùs.

§. 3. *Organum est auris, & principaliter auris iusplantata, Horit. l. 1. de corp. hum. exerc. 10. q. 5.*

VI. *Olfactus est sensus externus, odoris perceptivus, Arist. l. 2. de Anim. c. 9. t. 99.*

§. 1. *Ejus objectum est ἡ ὀσμή, odor, Arist. lib. de Sens. & sensib. c. 5.*

§. 2. *Medium, per quod odor percipitur, est διασμός quasi odore infectum, ut aer & aqua: nam per illum aves, & per istam pisces etiã odorantur escas.*

§. 3. *Organum commune est nasus, proximum autem duo processus mamillares, ab anterioribus cerebri ventriculis prodeuntes, nervis mollissimis non absimiles, & summo narium ossi objecti.*

VII. *Gustus est sensus externus, saporis perceptivus, Arist. l. 2. de Anim. c. 10.*

§. 1. *Objectum eius dicitur ὁ χυμός, sapor, Arist. l. 2. de Sens. & sensib. c. 4.*

§. 2.

§. 2. Medium est spongiosa illa & prosa
linguae caro, quæ plena est humiditate
salivæ, cujus beneficio substantia
nervosa saporos percipit.

§. 3. Organum remotum est lingua,
proximum sunt nervi, per linguam
& palatum diffusi.

IIX. Tactus est sensus externus, quali-
tatum tactilium perceptivus.

§. 1. Ejus objectum generatim est
ἐπιόν, tactile; speciatim sunt qualitates
elementorum primæ & secundæ.

§. 2. Medium, per quod Tactus
fit, est cuticula corporis exterior.

§. 3. Organum sunt nervi, per to-
tum corpus diffusi.

II. REGULÆ.

I. Τῶν καθ' ἑκάστων ἢ καθ' ἐνέργειαν
ἐπιόνος. Sensus in actu positus, singulari-
um est, Arist. 2. de anim. c. 5. t. 60. Ita
visus, v. g. cum operatur, non cogno-
scit nisi hunc, i. e. singularem colorē,
nem-

nempe Petri & Pauli, &c. Verùm loquendo de *potentia sentiendi præcisè*, talis ipsa est, ut pro objecto habeat nõ *sensibile hoc*, sed *sensibile*. Sic idem *visus* non est determinatus ad albedinem hanc neq; ad albedinem solùm, sed adhuc *universalius ad colorem omnem*, Scheibl. exerc. 19. reg. 10.

II. *Sensus* (organò rectè dispositò, medioq; legitimò) circa (proprium) *objectum sensibile* (in justa distantia positum) non errat. Hæc enim requisita *simul sumta* ad sensum, in actum deducendum, faciunt, quorum unum si desit, *sensus errare potest*.

III. *QVÆSTIONES.*

I. *Utrum talpa, quia caret visu, non omnes sensus habet?*

R. *Talpa non caret visu: docet enim dissectio, sub cute latere oculos, quã imperfectiores, quib9 tantũ videt, ut discernere possit, quando est sub*
tere

terra, vel extra eam. Magir. lib. 6.
Physiol. c. 7. p. 656.

II. Annon oculi, quia in tenebris emittunt splendorem, per radiorum emissionem videntur?

R. N. C. Nam quando oculi ex se splendorem emittunt, non habent rationem videntis, quia per hoc visio non fit; sed habent rationem *objecti visibilis*, quoniam emittunt splendorem, per quem receptum vident. D. Stahl. 1. 2. Instit. Phys. sect. 4. c. 5.

CAPUT. XVII.

DE

Sensibus Internis, *Sensu communi*,
Phantasia & Memoria, idemq; de
Facultate appetitiva & loco-
motiva.

I. PRÆCEPTA.

I. *Sensus communis est sensus internus, omnium exteriorum sensuum species apprehendens, à se invicem discernens, & cognoscens, Arist. 1. 3. de Anim. c. 2. t. 144.*

G

§. 1.

§. 1. Dicitur *sensus communis*, quia censet & dijudicat omnium sensuum externorum objecta.

§. 2. Hujus (1.) *objectum* est quævis species sensibilis: (2.) *effectum* verò omnium exteriorum species apprehendere, à se invicem discernere, & cognoscere.

II. *Phantasia* est *sensus internus*, imagines rerum, à sensu communi acceptas & distinctas, diligentius examinans, diutius retinens, & ex istis alias eliciens, Arist. 1. 3. de Anim. c. 2. t. 162.

§. 1. *Phantasia* deducitur ἀπὸ τῆς φωτὸς à lumine, quod est in visu præcipuum. Plinius, 20. Hist. natur. c. 1. vocat *imaginationem*, Einbildung.

§. 2. Hujus (1.) *objectum* sunt αἱ εἰκόνες ἢ ἠτὰ h. e. imagines rerum, à sensu communi acceptæ atq; distinctæ. (2.) *effectum* est, easdem rerum imagines diligentius examinare, diutius retinere, & ex iis alias elicere.

III. *Memoria* est *sensus internus*, qui species omnes sensibiles iudicatas atq; cogitatas.

tas, tanquam depositum recondit ac ser-
vat, ut eas, cum opus fuerit, exhibeat. A-
rist. lib. de memor. c. 1.

§. 1. Memoria differt à recordatio-
ne, quòd illa brutis animantibus com-
petat, solus autem homo reminiscen-
di facultatem habeat.

§. 2. Memoriz (1.) *objectum* sunt om-
nes species præteritæ, quæ sensibus
perceptæ fuerunt, (2.) *Effectum* est, eas
tanquam depositum recondere ac
servare. (3.) *Finis* verò, ut easdem spe-
cies, cum opus fuerit, exhibeat.

IV. *Affectiones sensuum sunt Somnus &*
Vigilia, Arist. lib. de Somn. & Vigil. c. 2.

§. 1. *Somnus* est naturalis cessatio sen-
sûs comunis atq; exteriorum omni-
um, ut animalium salus virium re-
stauracione, conservetur, Arist. lib.
de Somn. & Vigil. c. 3.

§. 2. Ubi est (1.) *forma*, nim. *naturalis*
cessatio sensus comunis &c. quoniam
hoc impedito, omnium exteriorum
sensû sequitur ligatio, ne possint in

suas actiones incumbere, Arist. lib. de Somn. & Vigil. c. 2. (2.) *Subiectū*, quod est *Cerebrum*, (3.) *Causa efficiens* sunt *vapores humidi*, qui è vètriculo per venas ad cerebrum ascendunt, & meat^o, per quos spiritus animales excurrunt, obstruunt, (4.) *Finis*, nempe *salus animalium*, in virium, per laborū vigiliis deperditarum, restauratione consistēs, Arist. lib. de Somn. c. 1. Ita verò excluditur *λυπεύματα*, quæ *noxia* est animalis

§. 3. In somno cōtingit *ἐνύπνιον*, *Somnium*, *Somnium* est visa imago ex imaginationis operatione exhibita, & dormientium animalium cerebro obversans, Arist. lib. de in Somn. c. 3.

§. 4. Dicitur *φάντασμα*, *visa imago*, quoniam sensibilia, dum sentiuntur, species quasdā imprimunt, & in sensu comūni relinquunt, quæ species reservatæ sunt materia somniorum.

§. 5. *Vigilia* est sensuum exteriorum operatio, quæ calor & Spiritus, omnia in membra effulget, efficit, Arist. lib. de Somn. & Vigil. c. 1.

§. 6.

§. 6. *Causa efficiens* sunt tum calor *nativus*, qui resolvit vapores illos humidos, à quibus somnus fovebatur; tum *Spiritus animales*, qui antea in ventriculo detenti, ad sensoria liberè rursus moventur.

V. Facultas appetitiva est vis animæ sentientis, quâ inclinatur animal ad bonum sensu perceptum.

§. 1. Dicitur aliàs *Appetitus sensitivus* cuius *objectum est bonum sensu perceptum*; sive *revera* sive *apparenter* tantum bonum sit.

§. 2. *Appetitus est duplex* (1.) *Conscius* & *discibilis*, quo animal ad bonum aliquod jucundum fertur, Arist. l. 3. de Animal. c. 10. t. 50. ut cum homo vel bestia esuriens aut sitiens cibum vel potum appetit, vel etiam *Venerem*. (2.) *Inscius* & *indiscibilis*, quo animal fertur in bonum aliquod, sine difficultate & labore acquiri nequens; ut cum taurus uncis cornibus hostem petit, aut quodvis animal ulcisci malum sibi illatum cupit.

§. 3. Appetitum insequitur Affect^o:
Affect^o est motus appetitivæ virtutis,
 à cognitione objecti excitatus, illud-
 q; aut prosequens aut fugiens; ut gau-
 dium, amor, spes, tristitia, metus, ira, odi-
 um, pudor, zelus, *ἡδονή, ἀγάπη, φόβος, ὄρα, ἐπιθυμία.*

§. 4. Appetitus causa efficiens exter-
 na est objectum aliquod extrinsecum, quo
 cognito sensus movetur, interna verò
 facultas appetitiva, quâ, quæ nobis ob-
 jiciuntur, prosequimur aut fugimus.

Vl. Facultas locomotiva est vis ani-
 ma sentientis quâ animal de loco in locum
 movetur, ad bonum, ex sensu cognitum, se-
 quirendum, & malum declinandum.

§. 1. Quod movet, ut efficiens, est
ἑρμηνεύς, appetitus, & v̄s, mens; ita tam-
 en ut mens sub se etiam phantasiam
 comprehendat.

§. 2. Quod movet, ut finis, est ὄρα
 objectum cognitum, quod vel desi-
 deratur vel repudiatur: ejus enim
 vel prosequendi vel fugiendi causâ
 animal mutat locum.

§. 3.

S. 3. Quod movetur, est animal, idq; vel secundum se totum, vel secundum aliquam sui partem, à naturâ ita conditâ, ut apta sit ad motum. Arist. l. de motu anim. c. 1. Sic homo graditur, avis volat.

II. REGULÆ.

I. Sensus interiores sunt, sedibus distincti. Nam sedes sensûs communis est anterior, phantasia media, memoria postrema, cerebri pars.

II. Affectus sunt naturales. Cum fiat à natura insiti ad aliquid boni appetendum, & ad aliquid mali fugiendum.

III. QUÆSTIONES.

I. Annon Sensus communis & Phantasia, quia idem habent objectum; nimirum Sensibilia per sensus exteriores percepta, etiam idem sunt?

R. Licet idem habeant objectum materiale, non tamen formale, quia non eodem sed alio modo circa illud versantur: Sensus n. communis per sensus exteriores immutatur ab illo objecto, at Phantasia mediante ipso sensu communi. II.

II. Quomodo Memoria dicitur sensu cum tamen obiectum non percipiat?

R. Memoria non prorsus destituitur facultate percipiendi: quia nisi acciperet rerum imagines & species, easdem conservare non posset.

CAPUT XIIII.

DE

Anima Rationali.

I. PRÆCEPTA.

QUONIAM ὅτι μόνον τῆς ψυχῆς, ὃ γὰρ ὡσαύτε ἡ ψυχὴ καὶ φρονεῖ. Mens est pars anime, quæ et cognoscit anima et sapit, Arist. l. 3. de Anim. c. 4. t. 1.

§. 1. Breviter: Anima rationalis est ad hoc hominis, potens intelligere et velle. Dicitur rationalis à ratione, discursum implicante: nam vi animæ rationalis homo facultatē habet ratiocinandi.

§. 2. In definitione generis locō ponitur ad hoc, Græcè ἐντελέχεια ἀδ² utiq; primò & perfectò, nempe forma hominis, ab Aristotele pars anime, voce particulatè sumta, pro gradu vel facultate. Differentiam dicit posse intelligere & velle.

11. *Anima rationalis facultates due sunt: Intellectus, & Voluntas.*

§. 1. *Intellectus est facultas animæ rationalis, res intelligibiles intelligēs, apprehendens & dijudicans, Arist. l. 3. de Anim. c. 4. & 8. Eius objectum sunt res intelligibiles, quæ per species recipiuntur: actiones verò intelligere, apprehendere & dijudicare.*

§. 2. *Mentis operationes sunt tres, docente Arist. l. 3. de Anim. c. 6. t. 21. (1.) Simplicium apprehensio, quādo intellectus undē unam rem concipit, v. g. cælum) hominē, vel in homine corpus, &c. (2.) Simplicium compositio & divisio, quādo intellectus unum simplicem conceptum de altero in enunciatione affirmat vel negat, ut si concipiat, hominē esse animal, aut hominem non esse lapidem (3.) Discursus, quando intellectus à noto ad ignotū progreditur, ut dum facit Syllogismū, aut ordinat partes disciplinæ, præceptum notis semper præponens, ab eoq; ad ignotius progrediens,*

§. 3. *Voluntas* est facultas animæ rationalis, res ab intellectu apprehensas & judicatas vel appetens, vel adversans.

§. 4. Arist. l. 3. de Anim. t. 50. eam vocat *appetitum rationalem*, quia tantum animæ rationalis propria est facultas.

§. 5. *Objectum voluntatis* est bonum in genere, à præcedanea intellectus cognitione monstratum; *actiones* autem ejus sunt *velle & nolle*: volumus bona, nolumus mala.

II. REGULÆ.

I. *Nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu.* Hic id nō dicitur, nihil cognosci intellectu, quin idē sensu noscatur; sed in rebus etiam illis, quæ sensu non cognoscuntur, inquirendis & explicandis, aliqua sensu nota supponenda esse. Sic Deū esse nullo modo sensu percipitur, sensum n. ille, & omnia sensilia longissimè excedit: effectus tamē, quibus demonstratur, Deum esse, in sensibus incurrūt, Horn. l. de proc. dis. e. 6. n. 2.

II. *Voluntas (formaliter) est libera.* De se n. unam & eandē rem potest amare

& odiffe: materialiter verò & extrinsecè
potest cogi. Ita homo per vim rapi ali
quò potest, sed ut hoc rapi sit ex ejus
voluntate, fieri nequit: Nam si volun-
tarium, id jam violentum esse desit.

III. QVÆSTIONES.

I. Utrum anima rationalis, quia est
sine corpore formato, non est forma?

R. Anima, quatenus est forma, nun-
quã est sine formato corpore: quando
n. exit è corpore, non obtinet ampliùs
rationem formæ, sed simpliciter est substã
tia spiritalis; Forma autem est, quan-
do materiæ formandæ conjungitur.

II. Quomodo appetitus rationalis
ab appetitu sensitivo differt?

R. Differt (1.) objecto quia illius obje-
ctum est bonum in genere, ab omni ma-
teria separatum; huius 2. objectum est par-
ticulare bonum, & quidem cum mate-
ria conjunctum. (2.) Adjuncto: nam ille liber
est ad nolle & velle, hic verò necessarius
est nec istam libertatem habet. Magis.
Com. in Physiol. lib. 6. c. 2. op. 84b.

SOLI DEO GLORIA.

INDEX I. CAPITUM.
PROLOGUS DE DEFINITIONE
& PARTIBUS PHYSICÆ.

PARTIS COMMUNIS.

CAP. 1. de Corpore naturali, &
natura.

2. de Communibus corporis natu-
ralis principiis.

3. de Communibus corporis natu-
ralis affectionibus.

PARTIS PROPRIÆ.

Cap. 1. de Mundo, & Cœlo.

2. de Elementis.

3. de Elementorum qualitatibus.

4. de Mixtione, temperamento, &
corporibus mixtis in genere.

5. de Meteoris.

6. de Metallis.

7. de Lapidibus.

8. de Mediis mineralibus.

9. de Plantis.

10. de Animalibus, ejusq; speciebus.

11. de partibus contentis.

12. de

INDEX.

12. de partibus continentibus simila-
ribus.
13. de partibus dissimilarib⁹ externis.
14. de partib⁹ dissimilarib⁹ internis.
15. de Anima in communi, & in spe-
cie de anima vegetante.
16. de Anima sentiente, & in specie
de sensibus externis.
17. de Sensibus internis.
28. de anima rationali.

INDEX TERMINORUM.

A.

A Cretio p. 20. §. 4.	Anima sentiēs p. 134
Adeps. p. 108.	Anima rational. 148
Ar. p. 34. Ejus tres	Appetitus sensitiv ⁹ 145
regiones ibid.	Aqua 35
Affectus 147.	Aquilo. 75
Alteratio p. 20. §. 6.	Argentum vivum 84
Amygdala. p. 113.	Arbor. 94
Anim. 96. ei ⁹ spec. 97.	Arteria 108
Anima in communi	Auster 75
p. 125.	Audrix facultas 129
Anima vegetās p. 129	Auditus 137

G 7

Au.

INDEX.

<p><i>Auris</i> 112</p> <p style="text-align: center;">B.</p> <p><i>Brachium</i> 117</p> <p style="text-align: center;">C.</p> <p><i>Casus</i> pag. 15</p> <p><i>Calidum</i> 40</p> <p><i>Capra saltantes</i> 60</p> <p><i>Cartilago</i> 107</p> <p><i>Caro</i> 108</p> <p><i>Caput</i> 111</p> <p><i>Cerebrum</i> 123</p> <p><i>Corpus naturale</i> 5</p> <p style="padding-left: 2em;"><i>eius principia</i> 9</p> <p><i>Cæcum</i> 27</p> <p><i>Corruptio</i> 50</p> <p><i>Cometa</i> 56</p> <p><i>Cholera</i> 102</p> <p><i>Cranium</i> 111</p> <p><i>Collum</i> 114</p> <p><i>Costa</i> 115</p> <p><i>Coxendices</i> 116</p> <p><i>Cor</i> 123</p> <p><i>Clavicula</i> 115</p> <p><i>Crus</i> 118</p>	<p><i>Cutis</i> 109</p> <p><i>Cubitus</i> 117</p> <p style="text-align: center;">D.</p> <p><i>Dentes</i> 113</p> <p><i>Diaphragma</i> 123</p> <p><i>Dorsum</i> 115</p> <p><i>Draco volans</i> 62</p> <p style="text-align: center;">E.</p> <p><i>Eclipsis</i> 29</p> <p><i>Efficiens</i> 12</p> <p><i>Elementum</i> 32</p> <p style="text-align: center;">F.</p> <p><i>Facies</i> 112</p> <p><i>Favonius</i> 71</p> <p><i>Fax</i> 58</p> <p><i>Femur</i> 118</p> <p><i>Fibra</i> 108</p> <p><i>Finitum</i> 21</p> <p><i>Finis</i> 13</p> <p><i>Frigidum</i> 41</p> <p><i>Forma</i> 11</p> <p><i>Fortuna</i> 14</p> <p><i>Fons</i> 71</p> <p><i>Flumen</i> 72</p> <p style="text-align: right;"><i>Ful-</i></p>
---	--

INDEX.

Fulmen	57	Ignis lambens	64
Fulgur	58	Infinium	12, 22
Frustrax	94	Intestina	121
G.		Intellectus	149
Galaxia	18	Iris	79
Glacies	70	L.	
Grando	67	Lancea ardens	62
Generatio strigilata	19	Lapides	87
ta		Latio	20
Gena	112	Lien	121
Gula	120	Ligamentum	107
Gurgulio	113	Lingua	113
Gustus	138	Locus	22
H.		Locomotiva facult-	
Halo	75	tas	146
Herba	94	M.	
Hiatus	78	Manus magna	117
Humor	99	Manus parva	ibid.
Humidum	41	Mare	72
I.		Materia	10
Jaculum	59	Media mineralis	90
Jecur	121	Melancholia	106
Ignis	33	Memoria	143
Ignis fatuus	63	Membrana	107
		Meo	

INDEX.

<p><i>Metallum</i> p. 8;</p> <p><i>Meteorum quid</i> 5</p> <p><i>quotuplex?</i> 53-54</p> <p><i>Mesenterium</i> 121</p> <p><i>Mixtio</i> 47</p> <p><i>Mixtum corpus</i> 48</p> <p><i>Mors</i> 131</p> <p><i>Motus</i> 17</p> <p><i>Mundus</i> p. 26</p> <p><i>Musculi</i> 115</p> <p style="text-align: center;">N.</p> <p><i>Nates</i> p. 116</p> <p><i>Natura</i> 6</p> <p><i>Nasus</i> 112</p> <p><i>Nebula</i> 69</p> <p><i>Nervi</i> .M 107</p> <p><i>Nix</i> 66</p> <p><i>Nubas</i> 67</p> <p><i>Nutrix facultas</i> 118</p> <p style="text-align: center;">O.</p> <p><i>Oculus</i> 112</p> <p><i>Olfactus</i> 238</p> <p><i>Olus</i> 94</p> <p><i>Os</i> 112</p>	<p><i>Offa</i> 107</p> <p style="text-align: right;">P.</p> <p><i>Palatum</i> 113</p> <p><i>Phantasia</i> 142</p> <p><i>Paracelsus</i> 80</p> <p><i>Paraselenit</i> 81</p> <p><i>Planta</i> 92</p> <p><i>Pituita</i> 101</p> <p><i>Physica ejus partes</i> 1, 2</p> <p><i>Pes magnus</i> 117</p> <p><i>Per parvus</i> 118</p> <p><i>Pectus</i> 114</p> <p><i>Procreatrix facultas</i> 130</p> <p><i>Procella</i> 76</p> <p><i>Prester</i> ibid.</p> <p><i>Pruina</i> 69</p> <p><i>Pluvia</i> 66</p> <p><i>Puiffactio</i> 50</p> <p><i>Pulmo</i> 123</p> <p style="text-align: center;">Q.</p> <p><i>Qualitates prima</i> 39</p> <p><i>Secunda</i> 43</p> <p><i>Ter-</i></p>
---	--

INDEX.

	44		T.
Tertia		Tactus	139
Quies	21. § 8	Trabs	60
		Tempus	24
	R.	Temperamentum	47
Renes	122	Terra motus	77
		Terra	36
	S.	Tonitru	57
Sanguis	p. 100	Turbo	76
Scapula	116		
Sensus	135	V.	
Sensuum externorum		Vacuum	p. 23
& internorum		Vena	108
differentia.	156	Venter quid & quomodo	
Sensu communis	141	triplex? 73. seq.	
Siccitas	42	Ventriculus	116
Seineilla volantes	59	Ventriculus	120
Spiritus	103	Vesicula fellea	122
Spina	116	Vigilia	144
Stella	28	Visus	137
Stella cadens	61	Virga	80
Somnus	143	Vita	130
Subsolarius	74	Voluntas	150
Sulphur	84		

IN

INDEX III. REGULARUM.

1. **R**erum naturalium datur perfecta scientia. pag. 3.
2. Quicquid verum est in Physica, id nullo
libi falsum. ibid.
3. Corpus naturale est ortus & interitus
expers. 7
4. Natura nihil facit frustra. ibid.
5. Forma educitur e potentia materia 16
6. Privatio est quadam negatio. ibid.
7. Omnis motus fit successivè. 25
8. Omne ens finitum est in loco & tempo-
re. ibid.
9. Mundus cœpit fieri 30
10. Corpora cœlestia influunt in hæc infe-
riora. ibid.
11. Elementa sunt pura 37
12. Elementa sunt rotunda. ibid.
13. Omnes Elementorum qualitates prio-
mae sunt activæ. 44
14. Qualitates primæ sunt elementorum
differentia 45

15. Eo

INDEX.

15. Elementa sunt in misto 51
16. Vnius generatio est alterius corruptio. ibid.
17. Fumus & vapor sunt halitus frigidi & calidi 82
18. Ignis, aer exhalari nequeunt. ibid.
19. Lapidis formis differunt. 88
20. Gemma ex terrea materia constant. 89
21. Mineralia multum inter se sunt diversa. 91
22. Forma mineralium est sui multiplicativa ibid.
23. Planta amant & oderunt 49
24. Planta natalibus locis delectantur 95
25. Sol & homo generant hominem 98
26. Omne animal, quamdiu saluum fuerit, nutritur. ibid.
27. Sanguis est frigidus 104
28. Spiritus in distitas partes influit sine penetratione dimensionum. 105
29. Adep & sebum differunt 109
30. Generatio sanguis opus est non venarum, sed epatis. ibid.
31. Quod

INDEX.

31. Quodcumq; membrum natura est, licet à timōte qv visum expers probri
118
32. Tot costa sunt in viris, quot in mulieribus
119
33. Epar diversos producit effectus
124
34. Epar diversos producit effectus
124
34. Sensus promanat à cerebro
ibid.
35. Anima est primum subiectum omnium facultatum.
131
36. Generatio solum viventis est.
132
37. Sensus in actu positus, singularium est
139
38. Sensus circa objectum sensile non
140
39. Sensus interiores sunt sedibus dissoluti
147
40. Affectus sunt naturales,
ibid.
41. Nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu
150
42. Voluntas est libera.
ibid.

INDEX IV. QUÆSTIONUM.

1. **A**nnon Physica, quia excitat voluntatem nostram ad amorem causa prima, scientia est practica? 4
2. Virum modus considerandi, quatenus naturale, quia equalis est rei considerata, corpori naturali, eam ipsam non contrahit? ibid.
3. Annon corpus mobile est subiectum Physica? 8
4. Quomodo natura est principium motus et quies sint contraria? ibid.
5. Quomodo corpus naturale sit ex privatione, cum illo existente hæc pereat? 16
6. Cur in Physica agitur de causa per accidens, cum nulla scientia agat de eo, quod est per accidens? 17
7. Quomodo Quies est privatio motus, cum tamen sit eius perfectio? 25
8. Virum Tempus est æternum? 26
9. An mundus est animatus? 31
10. Estne homo sole præstantior? ibid.

II.

INDEX.

11. A quonam Elementa moventur sursum vel deorsum? 38
12. Annon ignis est elementum grave, quod in candela descendat? 38
13. An n. lux etherea, quia corpora sublunaria calefacit, etiam prima est qualitas? 45
14. Quomodo nos scire possumus esse virtutes qualitates, cum sint occulta? 46
15. Quomodo mixtio & mixti generatio differunt? 52
16. Quo pacto calor internus à calore extraneo corrumpitur, cum tamen hic illum non agat? ibid.
17. Siccine Cometa, quia diu durat, non est corpus imperfectè mixtum? 83
18. Quomodo terra motus est meteorum, cum non in aere generetur? ibid.
19. Quomodo frigiditas est causa generationis, cum sit causa corruptionis? 89
20. Annon Magnes, quia attrahit ferrum, est animatus? ibid.
21. Itane media mineralia, quia generantur, vivunt? 91

22. Quo

INDEX.

22. Quo pacto Sal inter corpora naturalia recensetur, cum arte fiat? 91
23. Annon plantæ, quia sexu distinguuntur, sensu præditæ sunt? 95
24. Vtrum plantæ aliqua spontè sine semine oriuntur? ibid.
25. Annon bruta quedam, quia delirant, intelligunt? ibid.
26. Itane pisces, quia per brachias spirant, respirant? ibid.
27. Num humor & Spiritus rectè inter partes animalis recensentur? 105
28. Cur Melancholicos Aristoteles dixit ingeniosos? ibid.
29. Vtrum ossa sentiunt? 110
30. Quomodo arteriæ à venis differunt? ib.
31. Vtrum dens sentit? 119
32. Cur costæ aliquæ dicuntur spuria, cum omnes sint vera? ibid.
33. Quomodo jecur solius sanguinis officina est cū & reliquos humores gignat? 124
34. Annon cerebrum, quia aliis membris sensum communicat, ipsum etiam sentit? 125
35. Cr.

INDEX.

35. Cur Arist. Animam in communi de fine
vitæ per vivere, sentire & intelligere, cum
& sentire & intelligere sit vivere? 132
36. Utrum generatio, quia est ob specierum
conservationem, etiam sit ob interitum
individuum humanorum? 132
37. Utrum talpa, quia caret visu, non
omnes sensus habet? 140
38. Annon oculi, quia in tenebris emittunt
splendorem, per emissionem radiorum
vident? 141
39. Annon sensus communis & Phanta-
sia, quia idem habent objectum, idem
sunt? 147
40. Quomodo memoria dicitur sensus,
cum objectum non percipiat? 148
41. Utrum anima rationalis, quia est sine
corpore formato, non est forma? 151
42. Quomodo appetitus rationalis ab ap-
petitu sensitivo differit? *ibid.*

FINIS.

verit. Hinc dicitur cadat accidens
Re p. quod dicitur. Si in deo dicitur
sit accidens utique deo dicitur sed
non est proprium et posterius magis probatur.
Si in deo dicitur accidens, utique de
deo dicitur possunt predicari autem, bonum
bonum, rat. quia sunt de nominativa et sic
Hic dicitur deo dicitur, Re p. Aliud
esse de nominativa, et alium dicitur de no-
minativa predicari, iam vero unum verum
bonum etiam si sint de nominativa, ob-
temperando deo de nominativa predicari
sed sunt ipsa dei essentia.

25334

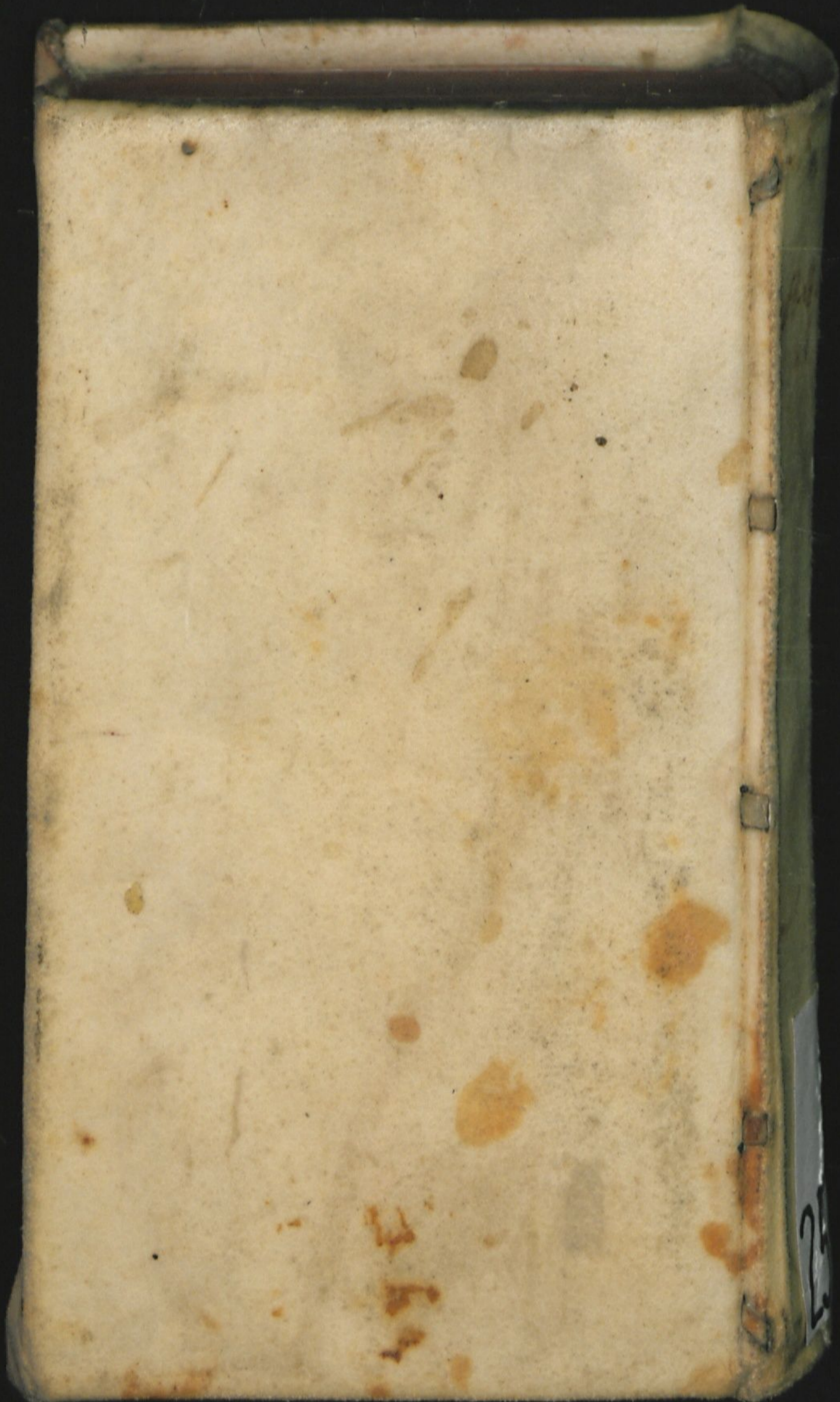
3

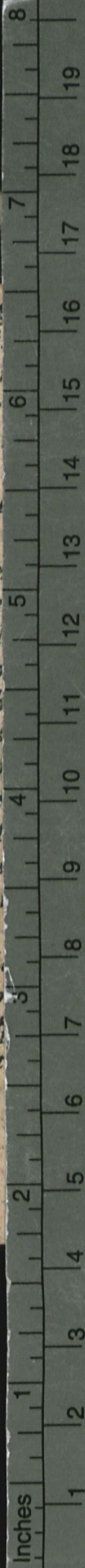
ULB Halle
006 688 640

VD 17

R

Inches

Centimetres

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

PENDIUM YSICÆ,

In quo
bus Aristotelis,
probatorum Aucto-
recepta unâ cum regu-
onibus, in usum Ty-
m, nervosè tra-
duntur

REA PRUCK-
burg. Franc. Eccles.
rchi-Diac. & Gymn.
Prof. P.

MATTHÆI BIRCKNERI
mens, & Helmstädiens.

NSTADIÆ
I FREYSCHMIDII,
ches Christianæ 1662.

3

